

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Har du bara lekt idag?”

– En studie kring lekens betydelse i förskolan och pedagogernas engagemang i barns lek

Emelie Mjörnheim, Therese Neihoff, Mathilda Svanberg

LAU390

Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson

Examinator: Annika Bergviken Rensfeldt

Rapportnummer: VT14-2920-006

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: ”Har du bara lekt idag?”

– En studie kring lekens betydelse i förskolan och pedagogernas engagemang i barns lek

Författare: Emelie Mjörnheim, Therese Neihoff, Mathilda Svanberg

Termin och år: Vårterminen 2014

Kursansvarig institution: Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson

Examinator: Annika Bergviken Rensfeldt

Rapportnummer: VT14-2920-006

Nyckelord: Lek, utveckling, lärande, pedagog, barn, förskolan

Syfte

Studiens syfte är att belysa hur pedagoger ser på lekens betydelse för barns utveckling och lärande samt sitt eget engagemang i barns lek.

Metod

Empirin är hämtad från två olika förskolor som är belägna i olika kommuner. Vi valde att använda oss av respondentintervjuer för att besvara studiens syfte.

Resultat

Resultatet visar att pedagogerna lägger stor vikt vid lekens betydelse för barns utveckling och lärande och ser den som en viktig del i verksamheten. Inom lekens ramar lägger barnen grunden för all social kompetens samtidigt som de bearbetar sina upplevelser och utvecklas inom ett flertal olika områden, enligt pedagogerna. Sex av de åtta respondenterna menar att deras engagemang i barns lek är viktig, både som medlekare men också för att finnas som stöd för de barn som har svårigheter med att bemästra de sociala lekkoderna. De andra två anser att leken är barnens arena och menar därför att de stör om de går in i leken. Däremot är alla pedagoger överens om att de måste ingripa om de uppstår svårigheter i leken till exempel genom att ge nya infallsvinklar eller hjälpa dem hantera konflikter på ett konstruktivt sätt. Den fysiska miljön uppgavs som en av förutsättningarna till att leken skulle kunna utvecklas och pågå ostört. En annan förutsättning var att hitta en bra balans mellan leken och avdelningens rutiner. Resultatet visar även att pedagogerna emellertid upplever att det finns svårigheter med att inte avbryta barns lek för de dagliga rutinerna. Men oavsett hur svårt det kan upplevas, försöker pedagogerna ge utrymme för leken utifrån verksamhetens förutsättningar.

Didaktisk relevans

Genom studien ”Har du bara lekt idag?” vill vi föra fram lekens positiva inverkan på barns kognitiva och sociala förmågor. Som yrkesverksam pedagog är det viktigt att kunna förklara hur verksamheten är uppbyggd och varför man gör som man gör. Många av de pedagogiska uppgifter förskollärarna har ligger på andra plan, som man som utomstående till en början inte ser. Vi vill visa på professionaliteten i läraryrket och att det finns en pedagogisk tanke bakom allt det som införs och används i verksamheten.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Motivering av uppsats	5
1.2 Disposition av uppsats	5
2. Syfte och frågeställningar	7
3. Begreppsförklaring	8
3.1 Vad är lek	8
3.2 Vad är utveckling och lärande	9
4. Litteraturgenomgång	10
4.1 Lekens historia	10
4.2 Vygotskijs syn på lek	11
4.3 Andra lekskildrare	11
4.4 Förmågor som utvecklas i leken	12
4.5 Pedagogens roll i leken	16
4.6 Den vuxne är en potentiell förebild	17
4.7 Miljöer	17
5. Teoretisk anknytning	19
5.1 Det sociokulturella perspektivet	19
5.2 Utvecklingspedagogiken	20
5.3 Sammanfattning av teoretisk anknytning	21
6. Metod och tillvägagångssätt	22
6.1 Metodval	22
6.2 Urval av litteratur	22
6.3 Urval av respondenter	22
6.4 Respondentintervjuer	22
6.5 Bearbetning av empirisk data	23
6.6 Tillförlitlighet	23
6.7 Etiska hänsyn	23
6.8 Metodkritik	24
7. Resultat	25
7.1 Samtalsintervjuer med pedagoger	25
7.2 Pedagogernas definition av begreppet lek	25
7.3 Pedagogernas definition av begreppet utveckling	26

7.4 Pedagogernas definition av begreppet lärande	26
7.5 Pedagogernas syn på lekens betydelse för barnen i förskolan	27
7.6 Hur pedagogerna använder sig av leken i förskolan	28
7.7 Pedagogernas syn på sin egen roll i barns lek.	29
8. Analys av resultat	31
8.1 Pedagogernas definition av begreppet lek	31
8.2 Pedagogernas definition av begreppet utveckling och lärande	31
8.3 Pedagogernas syn på lekens betydelse för barnen i förskolan	32
8.4 Hur pedagogerna använder sig av leken i förskolan	33
8.5 Pedagogernas syn på sin egen roll i barns lek.	34
9. Diskussion	36
9.1 Metoddiskussion	36
9.2 Resultatdiskussion	37
10. Sammanfattning	41
11. Fortsatt forskning	41
12. Didaktiska implikationer	42
13. Referenslista	43
Bilaga	

1. Inledning

Under vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) har vi alla tre någon gång stött på föräldrar som frågar sina barn vad de gjort under dagen i förskolan. Ofta blir svaren att de har lekt. Föräldrarna bemöter då frågan med ”Har du bara lekt idag?” med en negativ klang. Men vad innebär egentligen leken för barns utveckling och vad är det de lär sig genom leken?

Lek är en stor del i barns vardag och alla barn ska få möjlighet att genom lek försöka förstå sig själv, erövra världen, bearbeta intryck och erfarenheter samt kommunicera med andra. Leken är en bidragande faktor till barns utveckling på sociala, känslomässiga, motoriska och intellektuella plan. På så vis ska leken ses som en betydelsefull dimension i allt lärande och utveckling (Pramling-Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 83). I läroplanen för förskolan betonas leken som en viktig del i varje barns utveckling och lärande. Ett medvetet synsätt på leken är viktigt för att främja varje barns utveckling och lärande vilket ska präglade förskolans verksamhet. Genom olika former av lek och lustfyllt lärande så stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation samt förmågan att samarbeta och lösa problem (Skolverket, 2010, s. 6)

Förskolan ska sträva efter att varje barn: utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära (Skolverket, 2010, s. 9).

Arbetslaget ska samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande [...] (Skolverket, 2010, s. 11).

I läroplanscitaten ovan betonas både förskolans och arbetslagets ansvar för ett lustfyllt lärande genom lek som på så sätt kan bidra till barns utveckling av olika förmågor. När leken introducerades av Fröbel i förskolan var det för att synliggöra att barn behövde ge uttryck för en inre verksamhetsdrift. I leken skulle barnets behov tillfredsställas och har sedan dess följt med genom historien som en central del i barnens liv i förskolan (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 213). I Artikel 6 i Konventionen om barns rättigheter (FN, 1989) har man lagt stor betoning på barns tidiga utveckling och hur leken i sig har en stor betydelse för den. Dagens kunskaper om de tidiga barnåren visar på att små barns utveckling och välmående grundar sig i att deras dagliga villkor har stor betydelse för utvecklingen (Brodin & Lindstrand, 2008, s. 87).

1.1 Motivering av uppsats

Vi anser att leken får mycket utrymme i dagens förskolor då den är av stor betydelse. Inför vår kommande yrkesroll bestämde vi oss för att undersöka hur pedagoger ser på lekens betydelse och vilka förmågor som barnen utvecklar genom den. Vi intresserade oss även för hur pedagogerna använder sig av leken i förskolan och hur de ser på sin egen roll i barns lek. Vi anser att detta kan ge oss en god inblick i pedagogernas förhållande till lek, utveckling och lärande då vi anser att leken är ett aktuellt ämne i vårt yrkesområde.

1.2 Disposition av uppsats

Studiens syfte och de frågeställningar som har legat till grund presenteras direkt efter inledningen. I den teoretiska anknytningen beskrivs vilka lärandeteorier som kommer att användas och hur de är relevanta för studien. I avsnittet om tidigare forskning beskrivs de centrala begrepp som är aktuella och som kan kopplas till vår studie. I metodavsnittet går vi igenom vilken metod vi har valt att använda oss av, dess tillförlitlighet samt tillvägagångssättet under insamlingen av empiriska data. Även den etiska hänsynen tas upp i

detta avsnitt. I resultatdelen redogörs de svar vi fick av respondenterna under intervjuerna. Därefter analyseras resultaten utifrån litteraturen samt kopplas till tidigare forskning och teoretisk anknytning. I det avslutande avsnittet gör vi först en metoddiskussion och sedan en avslutande resultatdiskussion. Där går vi också igenom eventuell fortsatt forskning.

2. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att belysa lekens betydelse i barns utveckling och lärande. I detta arbete har vi valt att fokusera på pedagogernas syn på leken och deras egen roll i barns lek, utveckling och lärande.

Frågeställningarna vi har utgått ifrån i vårt arbete är:

- Hur ser pedagogerna på lekens betydelse för barns utveckling och lärande i förskolan?
- Hur beskriver pedagogerna sin betydelse för barns utveckling och lärande genom sitt engagemang i leken?

3. Begreppsförklaring

I avsnittet beskrivs de, för arbetet, centrala begreppen lek lärande och utveckling för att ge en bredare förståelse för orden och dess innebörder.

3.1 Vad är lek?

Under följande rubrik beskrivs definitionen av begreppet lek mer allmänt för att på så vis bidra till en grundläggande förståelse för begreppet. I förhållande till vårt syfte, angående definitionen av begreppet lek, är det svårt att förklara vad lek egentligen är. Många lekforskare och författare menar att ordet lek kan ha många olika betydelser då definitionen av vad som är lek inte är självklar. Oavsett utgångspunkten så är alla författare eniga om att leken är en central del i barns utveckling inom olika områden. Lek är inte en syssla, utan en särskild aspekt som finns i nästan alla aktiviteter (Langlo Jagtöien, Hansen & Annerstedt, 2000, s. 125).

I Oxford English Dictionary finns 116 olika definitioner av lek. De hänvisar bland annat till filosofen Ludwig Wittgenstein (1889-1951) som menar att:

Ett begrepp som ordet lek måste ses som ett ”rep”, sammantvinnat av många fibrer. Det finns helt enkelt inte en sammanvävd helhet som ger definition av en innebörd utan just som *en variation av innebörder*, där delarna tillsammans utgör en större helhet (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 41).

Enligt Nationalencyklopedin betyder ordet lek: *verksamhet som sker ”som om”*, *låtsasverksamhet* (Nationalencyklopedin, 2014). Jensen (2009) menar att låtsaslek är en situation där lekens deltagare agerar som om de är i en annan miljö än den fysiska där de faktiskt befinner sig. Deltagarna använder ett visst redskap som om de är en viss person till exempel två barn som låtsas att de är på ett sjukhus. Den ena är doktor och den andra patienten. De låtsas att doktorn bär en vit rock och håller en spruta i handen som patienten skall få. I verkligheten använder de den rekvisita som finns tillgänglig bland förskolans leksaker (s. 107).

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2003) menar att alla människor som någon gång har lekt minns hur det kändes att leka. Även hon menar att leken är ett svårdefinierat begrepp då leken inte går att beskriva i några enkla termer. Leken är paradoxal och måste oftast beskrivas i motsatser:

- På riktigt och på låtsas - Leken utifrån ses som på låtsas men inifrån är i allra högsta grad på riktigt.
- Närhet och distans - Man kan leka något som man har en uppfattning om utan att ha upplevt det på riktigt. Man kan till exempel bråkleka utan att ha varit med i ett riktigt slagsmål.
- Känt och okänt - I leken kan man behandla det okända som känt och det kända som okänt (s.21f).

I lekens värld möts den yttre världen och den inre. Erfarenheter och upplevelser av barnets omvärld bildar stoff för leken men återges sällan exakt ur minnet utan omarbetas utefter barnets intentioner i en kreativ process. Fysiska föremål väcker associationer som stimulerar barnets fantasi, vilket skapar händelser, ting och miljöer genom att barnet utnyttjar sina

tidigare erfarenheter i nya versioner (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 22). Vidare skriver Knutsdotter Olofsson (2003) att genom leken ges barnen möjlighet att bearbeta intryck samtidigt som den ger dem en chans att uttrycka minnen, inre föreställningar och erfarenheter från det verkliga livet. Barnen kan uttrycka åsikter, visa känslor och ikläda sig roller som de kanske inte skulle ha vågat göra annars. Att leka är att kunna transformera verkligheten till något annat (s. 22).

Lek är inte bara lek. Lek är barnets sätt att lära sig klara livet och förstå världen.
(Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 137).

3.2 Vad är lärande och utveckling?

I Nationalencyklopedin (2014) beskrivs lärande på följande sätt:

livslångt lärande, pedagogisk term som på 1990-talet ersatte termen livslång utbildning och som innebär att individen är kapabel att lära sig under hela sin livstid. Livslångt lärande förutsätter att individen själv tar ansvar för sin utbildning och aktivt söker kunskap inte endast vid utbildningsinstitutioner, utan även på arbetsplatser och i vardagslivet.

Ordet utveckling beskrivs enligt Nationalencyklopedin (2014) så här:

[...] Medan termen förändring är värdeneutral i den meningen att man kan konstatera att en förändring ägt rum utan att ta ställning till om den är bra eller dålig, förutsätter utveckling i regel ett ändamål. Man antar ofta att utvecklingen sker från ett lägre och mer odifferentierat tillstånd till ett högre, bättre och mer differentierat [...].

Enligt Pramling (i Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006) kan man anta att inläringen kan påverka utvecklingen, men man kan också anta att lärande är utveckling. Det som påverkar barns lärande och utveckling är erfarenheten de besitter. Om barnen lär sig någonting så har barnen utvecklats, alltså det de lär sig om någonting ser de nu utifrån ett nytt perspektiv (s. 41). Enligt Carlgren (i Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006) kan kunskap ses som en process som ponerar en aktiv interaktion med andra individer och fenomen i den sociala omgivningen. I interaktion och samspel med andra så utvecklar barn kunskap (s. 42).

4. Litteraturgenomgång

Här presenteras först lekens historia i korthet för att sedan gå vidare till andra lekskildrares syn på lek där bland annat Piaget figurerar. Vidare beskrivs de förmågor barn utvecklar genom leken och pedagogens roll i barns lek. Till sist presenteras den vuxne som en potentiell förebild och avslutas med miljöns betydelse för att leken skall kunna utvecklas.

4.1 Lekens historia

Leken har alltid funnits genom vår historia men hur vi ser på barn och deras lek har förändrats genom tiderna. Idén om att det finns ett samband mellan leken och lärandet är inte ny. Redan i Platons (427 f. Kr - 347 f. Kr) dialog ”*Staten*” beskrivs hur människan lättare och mer effektivt lär sig saker i en lust- och lekfylld situation än under tvång och olust (Welén, 2009, s. 30). Under 1700-talet ökade intresset för sambandet mellan lek och lärande. Både Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) och Friedrich Fröbel (1782-1852) skrev om leken, undervisning och uppfostran. Som ett led i att utveckla barnens förmågor införde Fröbel utbildningsmaterialet lekgåvor. Dessa lekgåvor, som innehöll riktlinjer för verksamheten, bestod av material i form av klossar, klot och även handarbete som barnen kunde använda som utgångspunkt i den fria leken (Welén, 2009, s. 34f).

Mot slutet av 1800-talet dominerade de fyra klassiska lekteorierna *kraftöverskottsteorin*, *rekreationsteorin*, *övningsteorin* och *rekapitulationsteorin*. Kraftöverskottsteorin grundades av Friedrich von Schiller (1759-1805) och dess centrala hypotes var att människan arbetar för att tillfredställa sina grundläggande behov för att sedan förbruka sin överskottsenergi genom lek. Den andra klassiska teorin, rekreationsteorin, förespråkades av Moritz Lazarus (1824-1903) och grundade sig på hypotesen om att hårt arbete tröttar ut barn och vuxna och att återhämtning endast sker när man engagerar sig i icke-tvungna aktiviteter såsom lek. Övningsteorin, som är den mest omfattande av de fyra teorierna, utformades av Karl Roos (1861-1946) och går ut på att barns lek är en träning av det vuxna livets färdigheter och aktiviteter. Roos uppmärksammade att barns lek förändras i takt med deras utveckling och kategoriserade dem utifrån två perspektiv, socionomisk lek och experimenterande lek. Den socionomiska leken, vars syfte är att utveckla förhållande mellan människor, innefattar fantasi- och rollek samt jakt- och kampek medan den experimenterande leken, som utvecklar självkontrollen, omfattar sensomotorisk lek som utvecklas till konstruktiv lek och regellekar. Den fjärde lekteorin, rekapitulationsteorin, lanserades av Granville Stanley Hall (1846-1924) och innebar att barnen återupplever den mänskliga historien genom sin lek då deras lekutveckling följer utvecklingskedjan från djur till människa. Leken följer, enligt Hall, olika stadier som kan kopplas till olika tidsåldrar enligt följande; djurstadiet (gunga och klättra), vildstadiet (jakt, tafatt och kurragömma), nomadstadiet (vårdande av djur), jordbrukarstadiet (gräva, leka med dockor) och det experimentella stadiet (regellek) (Welén, 2009, s. 36f).

Under 1900-talet kom psykologin som vetenskap att dominera teoribildningen och intresset för leken i förhållande till barns utvecklingsstadier utvecklades bland annat av Lev Vygotskij (1896-1934) och Jean Piaget (1896-1980) (Welén, 2009, s. 38f).

4.2 Vygotskij syn på lek

Enligt Vygotskij (i Imsen, 2006) är det glädjen som kännetecknar leken. Han menar att leken ger barnet en form av tillfredsställelse av ett behov som barnet inte fått uppfyllt. Då barnets behov ständigt förändras, skiftar också lekens karaktär genom åren. I leken skapar barnet en imaginär värld, där den blir ett substitut för barnets egen behovsuppfyllelse. I leken höjer sig barnet över miljöns fysiska begränsningar där omvärlden inte besitter någon makt över barnet (s. 195).

I leken ser barnet ett konkret objekt men handlar annorlunda i förhållande till vad det ser. Barnet handlar då självständigt i förhållande till vad det percipierar. Handlingarna frigörs från kontexten och barnet låtsas utifrån sina mentala föreställningar om social verksamhet. Barnet frigör sig från det situationsbundna och tar själv kontrollen över sin lekvärld genom att skapa olika roller och regler (Imsen, 2006, s. 195).

Vygotskij menar att leken kommer inifrån där aktiviteten har sin upprinnelse i barnets inre föreställning, det vill säga att handlingen är underordnad idén. I verkligheten är det omvänt, idén domineras av handlingarna. Det är människors arbete och de materiella ramarna som är underlaget för all mening. Leken är ett tillstånd där barnet kan fly verkligheten en stund för att realisera sina önskningar och idéer (Imsen, 2006, s. 196).

4.3 Andra lekskildrare

Jean Piaget utvecklade teorier som kretsade runt den intellektuella utvecklingen där man kan skilja ut fyra olika stadier som kan relateras till lek. De olika stadierna följer varandra i en given ordning som är densamma för alla barn, där det ena stadiet förbereder inför nästa (Imsen, 2006, s. 111).

Den *sensori-motoriska perioden* (0-2 år) är det första stadiet och till en början sker denna imitationshandling bara här och nu. Senare kan barnet imitera saker som ligger längre tillbaka i tiden som till exempel när barnet låter en spade flyga som ett flygplan. Det andra stadiet kallas den *preoperationella perioden* (ca 2-7 år) och där övergår det tidigare praktiska handlingarna till mer mentala handlingar. Detta innebär att barnet i förväg kan ha en uppfattning om vad det vill åstadkomma när det till exempel bygger med klossar. I de två sista stadierna, den *konkret-operationella perioden* och den *formellt-operationella perioden* (från ca 7 år), bildas strukturer som ordningsföljd, klassificering samt förmågan att tänka vetenskapligt och pröva sig fram (Imsen, 2006, s. 112ff).

Piaget delade även upp leken i tre olika delar. Den första delen kallar han för *övningslek* och innebär exempelvis att ett barn ser på när en vuxen utför en handling och sedan upprepar den själv flera gånger, för att bekräfta den och assimilera den. Den andra delen kallas för *symbollek/låtsaslek* och utvecklas hos barnet runt två års ålder. I den tredje delen, *regellek*, blir leken mer anpassad till verkligheten. Barnet utvecklar sin förmåga att interagera med andra barn samt stärker sin sociala kompetens. Efter hand kan barnet ta till sig mer avancerade lekar och regler (Welén, 2009, s. 38). Enligt Donald Winnicott (1896-1971) (i Folkman & Svedin, 2003) föds leken i det tidiga samspelet mellan barnet och de vuxna närmast barnet. Fler forskare är i enighet om detta. Birgitta Knutsdotter Olofsson den mest kända svenska forskaren och skildraren av lek och hon menar att leken börjar redan på skötbordet. Leken startar när den vuxne pratar, skojar och busar med det lilla barnet. I sin tur svarar barnet genom joller, härma och söka ögonkontakt. Genom dialogen i de tidiga åren så överförs budskapet om att detta är på lek och på så sätt lär sig barnen redan det första året att

läsa av leksignaler. De lär sig här att förstå skillnaden mellan lek och allvar, på låtsas och på riktigt (Folkman & Svedin, 2003, s. 101).

Genom den tidiga leken med en vuxen så skapas grunden för de sociala regler som Knutsdotter Olofsson ser som en förutsättning för att barn senare i livet ska kunna leka med kamrater. Det handlar om samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Samförstånd i den här meningen handlar om att alla parter som leker är införstådd i vad leken handlar om och att det är på lek. Ömsesidighet handlar om att alla parter är på en jämställd nivå och turtagande innebär att det sker en växling mellan vem som tar initiativ och vem som följer. Den som inte följer och lär sig dessa regler kommer att få svårigheter i lek med andra barn. Som pedagog är det lätt att se ett barn som inte har dessa färdigheter, men svårigheten här ligger i att veta vad som ska till för att utveckla dessa barn (Folkman & Svedin, 2003, s. 101).

4.4 Förmågor som utvecklas i leken

I Läroplanen för förskolan, Lpfö 98 reviderad 2010, står det att förskolans uppdrag är att främja alla barns utveckling och lärande på ett lustfyllt sätt (Skolverket, 2010, s. 4).

På sikt ska barnen ges möjligheter att tillägna sig de kunskaper som bildar stommen för de referensramar som utgör ett demokratiskt samhälle. Genom leken ges barn möjligheter att utforska och förstå sig på både sig själva och sin omvärld. De kommunicerar med andra, bearbetar intryck och erfarenheter samt upptäcker sina förmågor och intressen. Leken ger barnen möjlighet att utvecklas socialt, motoriskt, känslomässigt och intellektuellt (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 83).

Enligt litteraturen vi har använt oss av har leken stor betydelse för barns utveckling och lärande. Det är genom leken barn får möjlighet att utveckla flera olika förmågor. Vi har nedan valt att utgå ifrån fem rubriker för att belysa detta.

- *Fantasi och kreativitet*

Vygotskij (1995) kallar människans kreativa förmåga för fantasi och menar att det inte finns någon motsättning mellan fantasi och verklighet. Fantasi är en medvetandeform som hör ihop med verkligheten på så vis att all fantasi är uppbyggd från fragment från verkligheten. Ju rikare erfarenheter individen har desto rikare är fantasin. Genom fantasin tolkar människan sina erfarenheter, upplevelser och känslor (s. 9)

Fantasi och kreativitet är två viktiga komponenter i barns lärandeprocess. Vygotskij (1995) menar att barns skapande synliggörs tidigt i leken. Barnen tolkar sina upplevelser genom sina lekar och återberättar dem genom att dramatisera dem på olika sätt. Dock reproduceras inte dessa element enbart utifrån i verkligheten, utan blandas med en kreativ bearbetning av barnets upplevda intryck, som tillsammans skapar en ny verklighet som motsvarar barnets egna intressen och behov (s. 15f). I leken sätter enbart barnets fantasi gränserna och kreativiteten kan ibland bli obegriplig för en utomstående. Vygotskij (1995) menar vidare att de kulturella och estetiska formerna redan finns i barnets lek och att det utmärker fantasiprocessen. Han belyser även att leken möjliggör en utveckling i de estetiska ämnena där dialogen med den vuxne är en nödvändig förutsättning för lärandet (s. 9f).

Människan kommer tidigt i kontakt med sin kulturella identitet. Barn påverkas i tidig ålder av sin omgivning och de förhållanden som råder, vilket kommer till uttryck i deras lekar. Fantasin lägger grunden för varje kreativ aktivitet inom alla kulturers områden och möjliggör det vetenskapliga, tekniska och konstnärliga skapandet. Därför är det av stor vikt att barn får möjlighet till att använda sin kreativitet inom en rad olika områden för att utveckla sina sinnen

och skapa ett lustfyllt lärande. I leken kan barnen låta föremålen förvandlas till någonting annat än vad objektet föreställer. Genom att till exempel sätta sig i en kartong kan den för barnet transformeras till att föreställa en båt som de kan segla över havet med (Vygotskij, 1995, s. 13ff).

Barns lek skall tas på allvar för att kunna bevara den lekfulla glädjen av att vara kreativ. Ofta anses barn vara mer kreativa än vuxna. I barns lekfulla värld är nästan allt tillåtet, då gränserna över vad som anses vara "det rätta" suddas ut. Den vuxne är mer begränsad och gör ofta det som förväntas och anses vara korrekt av omgivningen (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 42ff). Enligt Vygotskij (1995) är det nödvändigt att utvidga barns erfarenheter om vi vill skapa en stabil grund för dess skapande verksamhet. Ju mer ett barn har upplevt, sett och hört, ju mer barnet har tillägnat sig och vet, ju större mängd verklighetselement individen besitter, desto produktivare och betydelsefullare blir dess fantasi vid i övrigt lika förutsättningar (s. 20).

- *Tankens utveckling*

Låtsasleken är en intellektuell sysselsättning där barnens föreställningsförmåga tränas. Barnen övar på att skapa sig rika inre bilder och att kunna bortse från en miljö för att kunna föreställa sig andra miljöer som passar till deras lek. Föreställningsförmågan tillsammans med de rika inre bilderna bidrar till att barn klarar sig bättre i skolan och främjar deras skriftspråksutveckling. Även kreativiteten och påhittigheten övas i leken där dessa förmågor bidrar till att kunna se möjligheter och finna okonventionella lösningar till problem. Leken ger även tillgång till ett symbolspråk, där barnen kan uttrycka sina känslor och tankar utan att bli bedömda och utan risken att göra fel (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 131f).

- *Känslans utveckling*

I leken får barnen uttrycka, öva, pröva och lära sig bemästra sina känslor. Mycket i lekens värld handlar om känslor, speciellt farliga känslor som skräck, rädsla, aggression och hot. I leken prövar barnen på att bemästra och ta kontroll över känslorna genom att till exempel vara hotfull och farlig som en tiger. Yngre barn skrämmer man på lek genom att låtsas vara farlig och säga "Nu kommer jag och tar dig!". I leken kan barnen hota varandra eller leka krig, men i verkligheten är de vänner och är medvetna om att det som sker i leken bara är på låtsas. Skulle något barn bli arg på riktigt, tar leken slut (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 133).

- *Språkutveckling*

All utveckling sker genom samspel och det är där människan utvecklar sina kommunikativa kompetenser. I de sociala situationer och samspel barn ingår, både i leken och i vardagen, tränas språkutvecklingen aktivt. Med språket som artefakt erövrar barn omvärlden där de återskapar, förnyar och håller fast vid det väsentliga inom samhället och kulturen (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 85). Knutsdotter Olofsson (2003) menar att leken påminner om författandet och skrivandet. Människan tänker genom att skriva och formulera sig men även genom att leka och uttrycka sig. I skrivandet får man möjlighet att bli tydlig för sig själv, upptäcka sig själv och samtidigt närma sig någon annan (s. 134).

När barn leker tillsammans måste de uttrycka sig så att de andra deltagarna förstår samtidigt som de själva måste förstå vad de andra säger. Orden knyts både till verkliga föremål, händelser och till inre bilder av dessa. Genom att utveckla den kommunikativa kompetensen lär sig barnen förstå de subtila signalerna. Det är genom det talade ordet, gester, röstlägen, kroppsspråk och andra signaler som barnen kommunicerar med varandra i leken. De talar om

händelseförlopp, förhandlar om roller och ger förslag som ibland accepteras eller andra gånger förkastas (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 85).

I leken måste barnen hela tiden tala om vad de gör eller vad föremålen föreställer för att de andra deltagarna skall förstå vad som sker. Språket tränas kontinuerligt, då leken bygger på att barnen ska delge varandra och sätta ord åt sina fantasier och transformationer. Barnen talar ett mer utförligt och varierat språk i leken mot vad de gör i vanliga fall. I leken är de både författare till berättelsen, regissörer, skådespelare och auditorium. Under spelakten måste barnen lyssna uppmärksamt på vad som sker, så att de inte gör fel, då bryts leken och deltagaren som gjort fel tillrättavisas (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 134).

- *Social kompetens*

När barn leker tillsammans utvecklar de sin sociala kompetens och lär sig kompromissa, leva med andra människor, känna empati och bli arga utan att slåss. De lär sig också vart gränserna går och att kunna behärska sin styrka. För att leken skall kunna utvecklas måste barnen finna lösningar på samarbetsplanet, lekplanet och på det tekniska planet. För att barns lek skall kunna djupna och fortgå krävs det att barnen behärskar de tre sociala lekkoder som finns för att bevara lekens harmoni; samförstånd, turtagande och ömsesidighet. Begreppet samförstånd innebär att deltagarna i leken är medvetna om vad de leker och att det bara är på skoj. Begreppet ömsesidighet innebär att deltagarna är jämställda oavsett styrka och ålder. Begreppet turtagande innebär att deltagarna turas om att ta initiativ och att bestämma. Leken får på så vis en form av dialog mellan jämbördiga deltagare (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 86).

Vänskap är betydelsefullt för människor. Vänskapen växer fram när två eller fler personer vill umgås med varandra och när de kan ta varandras perspektiv. Det krävs också att personerna kan handla i överensstämmelse med varandras idéer och avsikter och delta i gemensamma aktiviteter. För att koppla det till barns lek så krävs det att barnen kan diskutera, samarbeta och förhandla för att delta i det gemensamma projektet som leken utgör. Vänskapen fordrar en ömsesidig relation som karakteriseras av närhet, frihet, känslor, öppenhet och intimitet. Kamratskapet är därför till stor del beroende av språket och förmågan till turtagning som grundläggs hos barnet. I leken provar och utvecklar barnet sin förmåga att vara och få kamrater (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 87).

Det är inte säkert att alla finner en vän. Därför ligger vikten här i att det finns nog med barn i barngruppen så alla kan finna sig en vän, men det får inte vara allt för många då detta kan resultera i att barnen inte urskiljer varandra som individer. Om barn inte finner en vän i barngruppen kan pedagogen gå in och hjälpa till genom att ge barnet tillfälle att leka med andra barn från andra avdelningar. Pedagogerna kan även hjälpa till genom att skapa olika konstellationer på grupper och sätta in barnet med andra barn som är på liknande utvecklingsnivå, som har likartat temperament eller som har likartade beteenden (Öhman, 2003, s. 144). För att kunna vara med och leka så ligger stor vikt i den sociala skickligheten, att veta hur man gör för att få vara med och hur man närmar sig andra barn. Alla barn har olika sätt att närma sig och söka kontakt med andra barn. Några vanliga metoder som barn använder sig av för att närma sig lekande barn är att fysiskt närma sig och hoppas på att det lekande barnet ska bjuda in till lek, eller att sätta sig närmare och leka på samma sätt som det andra barnet, och med ord beskriva exempelvis ”jag kör också en lastbil”. En annan taktik är genom en försäkran om att de är kompisar, exempelvis ”Vi är kompisar eller hur?” men de kan också vara genom att försäkra sig om likheter ”vi kan leka för att vi bor på samma gata” (Öhman, 2003, s. 144f).

Att veta hur man ska närma sig ett annat barn i barngruppen för att få vara med i leken är den mest grundläggande sociala färdighet som barn behöver. Den sociala kompetensen finns redan hos ett barn från tidig ålder, genom att le och erbjuda ett annat barn sin leksak så bjuder barnet in till en social interaktion. Denna typ av interaktion medför en komplexitet vart efter barnets erfarenhet utvecklas. I början av vänskapsrelationen så är det fysiska i fokus. Barnen möts här i aktiviteter och leksituationer de båda tycker om och detta utvecklas så småningom till en grund för vänskap på en mer psykologisk nivå (Öhman, 2003, s. 145). Vissa barn kan ha svårt för att ta första kontakten med andra barn, därför kan pedagogen vara till hjälp genom att föra barnet samman med någon de tror att de kan ha utbyte med (Öhman, 2003, s. 146).

I figuren 1:1 nedan (Neihoff, 2014) sammanfattas de förmågor och kompetenser som barn utvecklar i leken. Det finns betydligt fler förmågor som barnen utvecklar än vad figuren visar, vi tog endast ett urval av dessa. Precis som Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) skriver så går det följaktligen inte att skilja på lek och lärande. I leken får barnet en möjlighet att utvecklas inom alla olika områden (s. 84f).

Figur 1:1
Neihoff (2014)

4.5 Pedagogens roll i leken

Genom att rikta barnets och sin egen uppmärksamhet mot ett gemensamt ämne visar man som pedagog sitt intresse för barnet. På det sättet synliggör man för barnet att han/hon är sett och man kan tillsammans kliva in i det tredje rummet, där kulturer kan mötas och påverka varandra och där man kan skapa nya identiteter (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 52).

Även om förskolan tillhandahåller miljöer som inbjuder till lek kan det krävas mer för att få vissa barn att börja leka utvecklade och meningsskapande lekar. En del barn far bara runt utan att kunna koncentrera sig. De leker flyktiga lekar som bara varar korta stunder, ofta högljudda och åt det mer våldsamma hållet. Andra barn står passivt bredvid och tittar tyst på. De smälter nästan in i omgivningen och när det är dags att gå hem finns det ingen som direkt vet vad de egentligen har gjort under dagen. Att skapa miljöer som fångar upp alla barn kan vara en utmaning. Det måste finnas material och platser som tilltalar olika individer samt deras lekars behov (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 111).

Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) så är barnets egna erfarenheter det som är centralt i leken. De vuxnas roll i barns lek ligger i att uppmärksamma och stötta barn i deras sätt att tänka och fundera och att ställa utmanande frågor till barn under lekens gång, vilket medför att barnen får tänka och reflektera under lekprocessen. Pedagogens roll under leken handlar också om att vara lyhörd och lyssna till barnen, vad de reflekterar över och hur de tänker då man som pedagog kan få en inblick i vad barnen har för erfarenheter och vad de vet om ett visst fenomen. Det viktigaste ansvaret pedagoger har i verksamheten är att se till så att barnen leker och att alla barn får möjlighet att leka. Miljön är en viktig del i barns lek. Här är det pedagogens ansvar att se till så miljön stimulerar till lek och att barnen känner trygghet, ostördhet och framförallt att barnen vet hur man leker. Ingår inte detta i verksamheten så försämras barnens förmågor till lek. Det är vi som pedagoger som ger barnen verktyg till att börja leka (s. 190f). Även Olofsson menar (i Knutsdotter Olofsson, 2009) att de vuxna är potentiella förebilder. Om inte de vuxna i barns omgivning låtsas och förstår att barn bör stimuleras inom leken så blir det inte så mycket lekt trots leksaker, fina lokaler och snälla vuxna. Hon menar även att det är pedagogernas ansvar att se till så barnen får stöd i sin lek (s. 87).

Olofsson nämner tre principer (i Knutsdotter Olofsson, 2009). Den första handlar om att se till så att det finns ostörd tid för lek. I alla verksamheter så finns det fasta tider som måste följas, exempelvis för måltider, utevistelser, vila och de planerade aktiviteterna vars innehåll pedagogerna planerat. Genom att uppmuntra barnen och säga: "Ni hinner leka färdigt", "Du kan fortsätta sedan" eller "Ni kan äta mellanmålet när det passar" så skapas ett lugn och stressen minskar bland barnen. Den andra principen innebär att inte störa barnen under lekens gång men också att se till så barnen inte stör varandra. Det spelar ingen roll vad barnen leker bara de får leka i ett ostört lugn, så de kan få tid och tillfälle att utveckla sin lek. Vidare menar Olofsson (i Knutsdotter Olofsson) att man som pedagog kan avgöra när det är lämpligt att bryta för andra aktiviteter. Till sist handlar det om att som vuxen vara deltagande i barnens lek, men då på barnens villkor eftersom leken är barnens privata område. En vuxen som är med i barns lek och upprätthåller de sociala lekreglerna samt stöder barnen i deras lek är eftertraktad av barnen. Som vuxen kan det endast räcka med att sitta med i leken som en garanterad trygghet (s. 87).

4.6 Den vuxne är en potentiell förebild

Forskning har visat att det inte enbart räcker med kamrater och leksaker när det handlar om att få barn att börja leka mer utvecklade lekar. Många barn irrar bara runt och har svårt för att koncentrera sig. Några är mer livliga och andra är mer stillsamma och bara står och sjunker in i omgivningens väggar (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 111).

Man kan genom att envist hålla sig fast vid verkligheten och inte bjuda in till den förtrollande världen hindra barnen från att börja leka. Vuxna är en potentiell förebild för barn. Om vuxna endast ser sandkakorna som sand så gör barnen också det. Chansen är då här större att barnen börjar leka själva i sandlådan då de vuxna visar att världen är platt. Men genom att påvisa tolkningsmöjligheterna som finns i leken så för man in barnen i en annan värld. Det tar inte lång tid och det är inte krävande, det enda man behöver är att man själv vet vad lek är och innebär (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 30).

Barn hämtar sin lust att leka ur de vuxnas leklust. Barn behöver både kamrater och en lekfull relation till de vuxna. Men även vuxna måste ta hand om sin egen inställning och känsla för lek. Den som ser leken som en droppe i vattnet som sprider många ringar har hittat skratt. Vägen dit är att hitta sin egen lust att leka. Ett av lekens många hinder uppstår då vuxnas lust att leka inte får rätt grund och tillräckligt med tid. Alla deras måsten och känslan av tidsbrist tar ut sin rätt på barnens lek (Folkman & Svedin, 2003, s. 86f).

4.7 Miljöer

Barns lärande hänger mycket samman med den pedagogiska miljö som erbjuds och därför är det viktigt att den är utformad på ett sådant sätt att lärandet både utmanas och stimuleras. Det är också viktigt att den pedagogiska miljön är uppbyggd på ett sådant sätt att den underlättar lärandet för barnen. Begreppet pedagogisk miljö innefattar den fysiska utformningen, vilka material som finns att tillgå, men också samspelet vuxen-barn och barnen emellan samt verksamhetens rådande atmosfär (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s.89). Att skapa en pedagogisk miljö som främjar utveckling genom ett lustfyllt lärande kan kopplas ihop med förskolans uppdrag att främja lärande, stimulera barns utveckling samt erbjuda en trygg miljö som samtidigt lockar till lek och aktivitet (Skolverket, 2010, s. 5f).

Verksamheten måste kunna erbjuda varierande och lämpligt material som möjliggör barnens behov och möjlighet till utveckling. Genom att låta barnen få tillgång till det ger man dem möjligheter att använda och utveckla olika utvecklingsformer. Bygglek kräver exempelvis tillgång till ett varierat material samt utrymme att bygga på medan skapande verksamhet förutsätts av att det finns pennor, papper och kriterier men också tejp, lim och annat material. Förutom tillgång till lämpligt material måste verksamheten också kunna erbjuda miljöer för mer lugnare aktiviteter såsom sagostunder och vila (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 24ff).

Att kunna leka ostört i en trygg miljö är en förutsättning för att harmonin ska kunna bevaras och att leken ska kunna fortgå och utvecklas. Leken, och då speciellt låtsasleken, bygger ofta på inre föreställningar vilket i sin tur gör den lättstörd. Att kunna ha möjlighet att komma ihåg lekens uppbyggnad, vem som är vad och var man befinner sig, kräver koncentration av de inblandade. Om barn tvingas ut ur lekramen allt för ofta riskerar leken att så småningom rinna ut i sanden (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 24ff). Många förskolor arbetar med den så kallade rum-i-rummet tekniken. Det innebär att man i lokaler med öppen planlösning skärmar av delar av rummet med hjälp av till exempel tyg, hyllor eller skärmar. Detta för att skapa en ostörd plats där barnens lek inte riskerar att avbrytas bara för att någon går förbi (Davidsson,

2008, s. 39). Knutsdotter Olofsson (2003) menar att det är den vuxnes ansvar att se till att barnen inte stör varandra i onödan. Oftast är det dock så att det är de vuxna som faktiskt stör mest genom sin planering och sitt behov av att genomföra rutiner vare sig barnen leker eller inte (s.29). Det gäller att hitta en bra balans mellan leken och de rutiner som i viss mån faktiskt måste finnas i en förskoleverksamhet. Att i stora drag känna till vad som kommer att hända under dagen är något som en del små barn har ett behov av och är något som får dem att känna en viss trygghet. Samtidigt måste det finnas ett utrymme för flexibilitet och spontanitet (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 93f).

5. Teoretisk anknytning

Vi har valt att utgå från det sociokulturella perspektivet då leken utgår från samspel och att man lär i interaktion med andra. Vi har också valt att fokusera och presentera Vygotskijs syn på leken. Utvecklingspedagogiken är också en central pedagogik i vår studie. Där handlar det om att synliggöra det faktum att lek och lärande är oskiljaktiga i barnens värld.

5.1 Det sociokulturella perspektivet

Inom det sociokulturella perspektivet är *samspel* och *dialog* två viktiga centrala aspekter för barns lärande och utveckling. Det är i samspelet mellan individen och dess omvärld som barnet upptäcker världen (Imsen, 2006, s. 183). Lärandet är *situerat*, vilket innebär att individen tänker, handlar och lär sig i ett sammanhang. *Språket* kontrollerar tänkandet och genom språket lär sig individen hur den ska uppleva och erfara världen. Lärandet är också *socialt* och det är i samspelet och *kommunikationen* med andra som individen både utvecklas och påverkar sin omgivning. Kunskapen barnet erövrar är ett resultat av individens egen läroprocess, i form av *appropriering*, vilket utgör grunden för individens fortsatta lärande. Eftersom barn uppfattar sin omvärld med alla sina sinnen och tolkar den därefter är barns lärande individuellt (Imsen, 2006, s. 183).

Lärandet sker i interaktion med andra och genom deltagande, där samspel och kommunikation är centrala aspekter. I kommunikationen blir individen delaktig i olika färdigheter och kunskaper. Genom att lyssna och ta del av andra människors tankar blir barn medvetna om vad som är intressant och värdefullt (Säljö, 2000, s. 37). Lärandet är också *medierat*, vilket innebär att det är genom tillägnelsen av nya artefakter, det vill säga språkliga, intellektuella och materiella redskap, som barnet kan inhämta mer kunskap, och genom *appropriering* göra kunskapen till sin. Kunskapen ligger inte hos barnet eller hos redskapen i sig utan möjliggörs i relationen mellan dem båda (Dysthe & Igland, 2003, s. 79).

Lev Vygotskij lanserade idén om den *proximala utvecklingszonen* (ZPD) som är en så kallad nivåskillnad. Zonen för närmaste utveckling anspelar på hur ”den mer kompetenta andra” blir en medierande hjälpare som förklarar, visar och understödjer barnets lärande genom att strukturera verksamheten. Därigenom ges barnet de verktyg som behövs för att barnet skall kunna bemästra sin aktivitet. Beroende på vilken hjälp barnet får kan den befinna sig på sin faktiska utvecklingsnivå, där barnet lär sig av egen förmåga, eller i sin potentiella nivå, där barnet stimuleras av sin medierande hjälpare. Det är i samspelet med andra som barnets förmåga stimuleras då de i samtalet byter funderingar och tankar. Dialogen kan leda till nya tankebanor och insikter om hur man ska klara en uppgift (Imsen, 2006, s. 188ff).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) menar att det är av stor vikt att forma en *lärandemiljö* så att barnen blir delaktiga i verksamheten och får stöd i att utveckla en positiv inställning till sitt eget lärande. Pedagoger bör även vara medvetna om att lärandet sker ständigt och överallt i olika sammanhang (s. 89ff). Pedagogens roll är att främja varje individs lärande genom att hjälpa eller stötta det barn som är mindre kunnigt i den aktuella situationen. I den proximala utvecklingszonen tar barn till sig olika sätt att tänka, tala och genomföra fysiska saker som de ingår i (Dysthe & Igland, 2003, s. 50f).

5.2 Utvecklingspedagogik

Utvecklingspedagogiken är enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) influerad av fenomenografin och utvecklad i samarbete med pedagoger ute i verksamheten. Pedagogiken behandlar området *lek och lärande* och hur dessa är oskiljaktiga i barnens värld (s. 78). Inom utvecklingspedagogiken finns det olika teoretiska antagande som ligger till grund för pedagogiken. När barn börjar erfara världen så börjar detta i en helhet, sedan urskiljs och särskiljs vissa fenomen för att därefter inkorporeras till nya förståelser. Barns förståelse och kunnande börjar som en helhet men med tiden så urskiljer barn olika aspekter och dimensioner.

Utvecklingspedagogiken tar avstamp i *barns perspektiv*, det är barnen själva som är bidragande till meningsskapandet. Genom olika typer av uttryck och form så är barn medhjälpare till sitt eget perspektiv trots att detta ses genom vuxnas ögon. Huruvida man tar till vara på barns erfarenheter och intressen och ser verksamheten utifrån barns perspektiv ligger i professionaliteten hos pedagogerna men också atmosfären, pedagogernas kunskapssyn och barnsyn ligger i fokus. Ytterligare menar författarna att begreppet relevansstruktur anses vara betydelsefullt för barn. Barns egna utspelade erfarenheter sätter avtryck hos dem och bidrar till vad som är *meningsfullt* och *relevant* för barn att göra och involveras i. Vad som är meningsfullt för barn handlar inte enbart om det som barnen erfart tidigare och känner igen, det handlar också om det igenkännbara, att det finns andra dimensioner och utmaningar som barnen kan ställas inför (Johansson & Pramling Samuelsson, 2007, s. 25ff).

Utifrån utvecklingspedagogiken ses lärande som form av objekt och akt. Lärandets objekt i detta fall utgör barns kunnande men också dels förmågor och dels förståelser såsom aspekter av vardagen och omvärlden – vad barn ska lära sig. Utifrån barnsyn så lever vi i en odelad värld. För att kunna lära sig om denna måste barn och lärare fokusera på och dela in de olika aspekterna som ett innehåll. Detta är nödvändigt för att göra det osynliga synligt för barn. Marton, Tsui m.fl. menar (i Johansson & Pramling Samuelsson, 2007) att pedagogernas process i att arbeta med lärande objekt innefattar mål för pedagogerna, innehållsliga processer samt resultat (s. 27). Enligt Pramling (i Johansson & Pramling Samuelsson, 2007) kan resultatet i det här sammanhanget ses som ett nedslag i tiden. Parallellt som barn lär här och nu så befinner de sig också i en ständigt utvecklande *lärandefas*. Detta i sin tur innebär att *lärandets objekt* hela tiden är föränderligt. De avtryck barn med hjälp av leken gör genom språket eller handlingar är en del i barns aktuella lärandefas. Detta kan i sin tur ändras från dag till dag och barns förståelse eller kunnande kan se annorlunda ut. Lärandets objekt kan vara detsamma men beroende på pedagogens innehåll och tema så kan barns förmågor och utveckling variera. Lärandets objekt handlar om vilka förmågor och kunnande som ska utvecklas (s.27).

Lärandets akt handlar om hur barn lär. Alla barn har olika sätt att lära och samtidigt har det enskilda barnet i sig olika sätt att lära. Det kan handla om att lära genom att iaktta, imitera, lyssna, delta, experimentera, kommunicera, urskilja eller liknande. Det har visat sig genom studier inom förskolans pedagogik att barn skapar en större förståelse för den egentliga innebörden om pedagogen använder sig av två specifika anvisningar. Den första anvisningen handlar om att ta till vara på eller skapa utmanande situationer för att utmana barns tänkande och funderande. Den andra anvisningen handlar om att ta till vara på barns olikheter vad gäller att tänka och tala om någonting som ett innehåll. Genom detta så skapas en metakognitiv dimension i lärandet. Genom leken använder sig barnen av *metakommunikation* vilket innebär att barnen spontant kommunicerar samtidigt som de talar om och redigerar leken. Enligt Doverborg och Pramling Samuelsson (i Johansson & Pramling Samuelsson,

2007) kan de metakognitiva dialoger som använts som artefakt för lärande ses som en parallell till metakognitiv kommunikation (s. 28). Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (i Johansson & Pramling Samuelsson, 2007) sker den metakognitiva kommunikationen genom att pedagogen är närvarande och medverkar och riktar barns uppmärksamhet mot innehållet som de tillsammans samtalar om. Detta för att senare göra barnen medvetna om sitt sätt att tänka om ett visst innehåll (s. 28). *Variationen* har en elementär roll i både lek och lärande. Att som pedagog skapa en variation, både i barngruppen och för det enskilda barnet, kan barns olika sätt att tänka synliggöras. Från första början är barn lekande lärande individer, vilka är riktade till sin omvärld för att försöka ta in en förståelse och ett kunnande. Lek och lärande är sammansvetsade i barnens värld och borde därför samtidigt vara det i pedagogiken för tidigare åldrar. Förskolan har fått ett nytt uppdrag vilket också medför att ett nytt sätt att se på kunskap har uppstått, där lek och lärande är två komponenter som behöver varandra (Johansson & Pramling Samuelsson, 2007, s. 28f).

De aspekter som de tillsammans i utvecklingspedagogiken har format handlar inte enbart om barns lärande utan också om pedagogernas delaktighet i lärandet. Det handlar om hur pedagogerna kan utmana barn och påverka deras utveckling och förståelse för sin omvärld och samtidig behålla professionaliteten och visa varje barn respekt (Johansson & Pramling Samuelsson, 2007, s. 29).

5.3 Sammanfattning av teoretisk anknytning

Det sociokulturella perspektivet och utvecklingspedagogiken är nära besläktade med varandra då båda perspektiven utgår ifrån att lärandet sker i interaktion med andra. Lärandet är situerat då individen tänker, handlar och lär i sammanhanget. Genom samspel och kommunikation blir individen delaktig i olika kunskaper och färdigheter. Båda perspektiven menar att barns erfarenheter gör avtryck hos dem och ligger till grund för vad som är meningsfullt och relevant för barnen att vara delaktiga i. Med avstamp i barns perspektiv blir barnen själva bidragande till sitt meningsskapande. Utvecklingspedagogiken talar om lärandefasen som föränderlig där barnet i dialogen tillsammans med andra kan utveckla sina tankebanor i hur man kan bemästra en uppgift. Det sociokulturella perspektivets motsvarighet till lärandefasen är den proximala utvecklingszonen, där barnet i dialog tillsammans med sin medierande hjälpare utvecklar sina kognitiva processer. Den mer kompetenta andra finns för att utmana och ge stöd för att understödja barnets lärande. Lärandets objekt är detsamma som en aktuell lärandefas men beroende på pedagogens innehåll kan barns utveckling variera. Lärandets akt innebär att barn lär på olika sätt och det handlar i stora drag om att lära sig genom deltagande, kommunikation, iakttagelser, att lyssna och imitera. Språket kontrollerar det kognitiva och genom språket lär sig individen att erfara och uppleva världen.

Leken ska kännetecknas av glädje och ge form av tillfredsställelse för barnet. Lek och lärande är sammanvävt i barnens värld, därför bör även pedagogiken för yngre barn också vara det. Barn är lekande och lärande individer som är riktade mot sin omvärld för att försöka ta in en förståelse och sitt kunnande. Att som pedagog skapa en variation av lärandets objekt så riktar man barnen mot dess omvärld genom att belysa ett fenomen utifrån olika infallsvinklar. För att främja lärande är det av stor vikt att kunna forma en lärandemiljö så barnen blir delaktiga i verksamheten. Utifrån den teoretiska ram som arbetet utgår ifrån finns det ett antal nyckelbegrepp som framstår som särskilt intressanta och relevanta för studien. De nyckelbegrepp som kommer återkomma i analys och diskussion är: samspel, kommunikation, lärandets objekt, lärandets akt, variation, barns perspektiv, den proximala utvecklingszonen, barns erfarenhet, lärandefas, situerat lärande, språk, miljö, lek och lärande.

6. Metod och tillvägagångssätt

I metodavsnittet presenteras hur litteratur- och metodvalet skett, vårt urval av respondenter, hur vi gått tillväga vid insamlingen av empirisk data samt hur vi bearbetade resultatet. Avsnittet innefattar även studiens tillförlitlighet och förhållningssätt till forskningsetiska principer. Avslutningsvis finns en metodkritisk del där för- och nackdelar med den valda metoden tas upp.

6.1 Metodval

Det finns en kvalitativ och en kvantitativ ansats. Ansatserna syftar på hur man bearbetar och analyserar den insamlade empirin. En kvalitativ ansats innebär verbala analysmetoder där intervjuer och observationer står i fokus (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012, s. 210ff). En kvantitativ ansats innebär att man använder sig utav statistiska bearbetningsmetoder och analysmetoder som exempelvis enkäter (Esaiasson m.fl, 2012, s. 197ff).

Vi valde en kvalitativ undersökningsmetod med respondentintervjuer i fokus till vår studie. Detta för att vi bland annat använder oss av den utvecklingspedagogiska teorin som teoretisk ram, vilket grundar sig på verbala analysmetoder, och därför kan bli en fördel i undersökningen. Vårt syfte med en kvalitativ forskningsansats är att låta pedagogerna få utrymme att ge så utförliga svar som möjligt. Det kan bidra till att ge oss en djupare förståelse och kunskap om pedagogers syn på lekens betydelse för barns utveckling och lärande.

6.2 Urval av litteratur

Vi har använt oss av litteratur som behandlar lekens betydelse för barns utveckling och lärande samt teorier som behandlar lek, lärande och sociala sammanhang. Vi har också valt att använda oss av litteratur som berör pedagogens betydelse i barns lek.

6.3 Urval av respondenter

Vid urvalet av respondenter valde vi att utgå ifrån ett så kallat bekvämlighetsurval, vilket innebär att vi kontaktade pedagoger på de förskolor som fanns tillgängliga för oss under forskningsperioden (Esaiasson m.fl, 2012, s. 188). Vår ambition var att få pedagogerna som är yrkesverksamma i verksamheterna, det vill säga både barnskötare och förskollärare, att delta i vår studie. Det empiriska materialet är insamlat i två förskolor som ligger i två olika kommuner. Sammanlagt åtta pedagoger deltog i studien.

6.4 Respondentintervjuer

För att kunna besvara våra frågeställningar konkritiserades och omformulerades vårt forskningsfenomen till ett antal frågor som ansåg lämpliga för vår studie. Då vi var intresserade av pedagogernas egna synsätt, värderingar och upplevelser gentemot barns lek i förskolan använde vi så kallade respondentintervjuer. Esaiasson med kollegor (2012) menar att intervjuer av sådan karaktär inte kan ses som ”sanna” eller ”falska” eftersom det är människors egna föreställningar och uppfattningar om olika företeelser man vill komma åt (s. 259).

Vi använde oss utav en så kallad intervjuguide (se bilaga), vilket innebär att vi utifrån olika teman strukturerat upp en rad omfattande frågor. Det man bör tänka på är att innehållet bör knytas an till studiens syfte och frågeställningar, vilket vi anser att det gjorde. För att få en

dynamisk dialog under intervjuerna testade vi intervjufrågorna på andra personer i vår närhet. Syftet var att se om frågeformuleringarna var tydliga och följde en logisk ordning och var fria från en akademisk jargong (Esaïasson m.fl, 2012, s. 264). Vi reflekterade även kring vilken miljö som var lämplig att genomföra intervjuerna i, då författarna menar att miljön kan vara en avgörande faktor på vilken information som framkommer under samtalen. Pedagogerna fick välja en lugn och avskild plats där de fick möjlighet att känna sig avslappnade och bekväma. Under intervjutillfället användes en röstinspelare, med samtycke av pedagogerna, så ingen värdefull information skulle gå förlorad men även för att samtalet skulle bli naturligare (Esaïasson m.fl, 2012, s. 257).

6.5 Bearbetning av empirisk data

I transkriberingen av vårt material lyssnade vi på de inspelade intervjusamtalen där vi samtidigt nedtecknade svaren för att på så vis kunna sammanställa empirin. Vi nedtecknade en fråga i taget så att alla svar vi fått av de olika pedagogerna sammanställdes under en och samma punkt. Detta gjorde att vi fick en övergripande bild av respondenternas resonemang, vilket underlättar arbetet med analysen av resultatet. När svaren var sammanställda var för sig, bearbetade vi det empiriska materialet. I resultatdelen sammanfattade vi intervju svaren i förhållande till vårt syfte och våra frågeställningar, där vi också valde att citera några av respondenternas svar för att kunna visa på likheter och skillnader. Enligt Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) är det en fördel om intervju svaren kategoriseras för att synliggöra hur deltagarna i studien resonerade kring de olika frågorna som ställdes (s. 49).

6.6 Tillförlitlighet

För att få ett resultat som är vetenskapligt och trovärdigt har vi strävat efter att få så hög validitet och reliabilitet som möjligt. Validitet innebär att man mäter det man avsett att mäta och reliabilitet innebär undersökningens tillförlitlighet och pålitlighet (Stukát, 2011, s. 133f). Många av pedagogerna lade ner mycket tid på att besvara frågorna, medan några bara svarade med korta meningar.

Utifrån studiens validitet nedtecknade vi intervjufrågorna i förhållande till att kunna besvara vårt syfte, och ifrågasatte även frågornas relevans i förhållande till våra frågeställningar. Vi använde oss medvetet av formuleringar som uttrycktes så öppet som möjligt för att inte styra deltagarnas svar. Vi anser att intervjufrågorna speglar det vi från början avsåg att undersöka.

Resultatet av vår studie kommer inte att kunna ge ett generellt perspektiv på pedagogers syn på barns lek, då det skulle krävas ett mer omfattande urval än de pedagoger som ingått i vår studie. Vi anser ändå att vår undersökning stämmer väl överens med tidigare forskning och att deltagarnas svar liknar varandra, vilket medför att vi har fått en god inblick i vad pedagogerna i vår studie anser om barns lärande och utveckling genom leken.

6.7 Etiska hänsyn

Under studiens gång har vi tagit hänsyn till forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet, 2014). Detta innebär att vi har informerat samtliga berörda deltagare om studiens syfte, vad empirin kommer användas till och att deras deltagande är frivilligt. Vi har även låtit respondenterna påverka sina förutsättningar för deras deltagande under hela perioden. Samtliga pedagoger har gett ett informerat samtycke till att medverka efter att ha informerats om att de ingår i en vetenskaplig studie. Vi har även erbjudit dem att ta del av vår studie när den är färdig.

Under studiens gång har vi försökt förhålla oss så objektiva som möjligt genom att inte värdera deltagarnas ställningstaganden. Vårt empiriska material berörs av tystnadsplikt, vilket innebär att pedagogernas namn är fiktiva i transkriberingen (Vetenskapsrådet, 2014).

6.8 Metodkritik

När man intervjuar människor som man sedan tidigare har en relation till kan det medföra att deltagarna känner sig mer avslappnade, vilket gör att intervjuerna inte känns lika formella och inbundna. Detta leder till att dialogen mellan parterna blir mer öppen, men det kan också leda till att resultatet av datainsamlingen blir svår att granska med kritiska ögon (Esaiasson m.fl, 2012, s. 259).

Anledningen till att vi valde respondentintervjuer som metod, istället för till exempel en enkätundersökning, är att den man intervjuar kan prata mer fritt utan att behöva kännas sig bunden till att svara på ett redan förbestämt svarsalternativ. På så sätt kan man lättare ta del av pedagogernas tankar. En annan fördel med intervjuer är att man, till skillnad från en enkätundersökning, lättare ser när man har uppnått en så kallad teoretisk mättnad, alltså när man anser att fler intervjuer inte tillför någon ytterligare väsentlig information än den man redan har samlat in. Nackdelen är att det blir mycket material att igenom. Transkriberingen av de olika intervjuerna är ganska tidskrävande (Esaiasson m.fl, 2012, s. 261).

7. Resultat

I följande textavsnitt presenteras empirin och kategoriseras utefter likheter och skillnader. Vi har valt att lägga upp resultatet under rubriker som är kopplade till våra intervjufrågor. Syftet är att belysa pedagogernas syn på lekens betydelse i förskolan och hur de ser på sin egen roll i barnens lek.

7.1 Samtalsintervjuer med pedagoger

Sammanlagt intervjuades åtta pedagoger, varav sex förskollärare och två barnskötare. Intervjuerna genomfördes i en lugn miljö någonstans på förskolan som pedagogen själv valt. Samtalen varade mellan sex till femton minuter. Respondenterna har vi valt att ge fiktiva namn: Siv, Lisa, Astrid, Elsa, Marianne, Emma, Kerstin och Stina.

7.2 Pedagogernas definition av begreppet lek

Utifrån de intervjusvaren vi fick tolkade vi att pedagogerna hade olika uppfattningar av begreppet lek. Lisa ansåg att leken är någonting kreativt och någonting som barnen tycker är roligt. Det kan vara både lite styrt och helt spontant. De andra pedagogernas definition av begreppet lek var att det främjar barnets utveckling och lärande. Genom leken får barnen uttrycka sina känslor, utveckla och stimulera sin sociala och kognitiva förmåga, träna på konflikthantering och konfliktlösning samt träna på demokrati och sitt eget inflytande. Samtliga pedagoger är överens om att leken är det mest grundläggande och betydelsefulla som finns i förskolan. Sådär definierar barnskötaren Lisa begreppet lek:

Lek är ju väldigt kreativt. Mycket tankar och mycket inflytande. Att man ska få vara fri och göra det man tycker är roligt och gillar. Det kan vara både lite styrt och helt spontant. Men det ska vara någonting de gillar. Något de tycker är kul (Lisa, 42år).

Resterade pedagoger betonar främst barnens utveckling och lärande i sin definition av begreppet lek. Då de sju resterande pedagoger tog upp i princip samma saker använde vi oss av citat av förskollärarna Emma och Stina som beskriver begreppet på följande vis:

Lek är jättemycket. Det är det mest grundläggande och betydelsefulla som finns i förskolan. Det finns så mycket med lek och det ska vara lustfyllt. Där lägger du grunden till all social kompetens och bearbetar massa upplevelser och roller. Sen har jag funderat på detta med fri lek som man sa förr, att all lek är lek och den ska vara fri, men den kan ju även vara styrd. Leken är fantastiskt mycket, barnen lär sig hantera konflikter, tränar på demokrati och inflytande. Man får med alla läroplansmålen i leken såsom matematik och språk tycker jag i alla fall. När föräldrarna frågar vad de har gjort och barnen säger att de bara har lekt, det är det bästa svar man kan få (Emma, 51år).

Ja, det innebär att komma hit i princip, för att här är det lek. Genom leken så lär sig barnen allt. Lek är inte bara lek. Vi har en bild inne hos oss där det står: Har du bara lekt idag, och så står det de förmågor barnen faktiskt utvecklar inom leken. Och det är ju vad föräldrarna säger: Jaha, har du bara lekt idag? – Ja, vi har lekt affär och frisör och så har vi vart ute i skogen. Då är det ju inte bara de sakerna som de har lärt sig utan då de leker affär kommer matematiken in. Vi gick ut i skogen, där har du naturvetenskap. Alltså allting är ju vår arbetsplan, så leken är ju grunden för att vår arbetsplan ska fungera. Så det är ju där vi ligger, så självklart är ju leken det allra viktigaste vi har här, för det är genom leken som barnen lär sig allting (Stina, 40år).

7.3 Pedagogernas definition av begreppet utveckling

Utifrån de intervjusvar vi fick såg vi att en av pedagogerna besvarade frågan utifrån lekens utveckling, medan de resterande pedagogerna svarade utifrån begreppet som helhet.

Både vi som pedagoger och barnen kan se att det händer någonting, att de kan se sitt eget lärande. Att de lär sig nya saker och att de kan se att de lärt sig nya saker. Att man utvecklas och att vi kan se en utveckling på barnen. Så klart i olika åldrar. Att man växer med saker. Att man utvecklas (Lisa, 42år)

Barnskötaren Elsa beskriver hur leken utvecklas från ensamlek till en lek med socialt samspel mellan ett eller flera barn:

Man ser på barnens utveckling till exempel när barnen leker en lek på gården och ser en social utveckling. De små ettåringarna leker sina lekar inom sitt eget område och till slut blir det turtagning mellan barnen och ett socialt samspel som utvecklar sig till exempel till en lek som bygger på gemensamma värderingar som barnen har. Vi leker baka kaka i sandlådan, vi leker affär och man kan ha en som handlar och en säljer, att man har ett gemensamt språk inom leken (Elsa, 58år).

Utveckling för sju av pedagogerna innebär att barnen lär sig nya saker och växer utav dem vilket leder till att barnet utvecklas. Förskolläraren Marianne beskriver begreppet på följande vis:

Utveckling är också ett lärande, ett lärande där det ena skeendet bygger på det andra. Hur man genom sina olika lärdomar kommer vidare, via både erfarenheter och det man lär sig och hur man då utvecklar alla sina olika förmågor (Marianne, 47år).

Förskolläraren Siv förklarar att begreppet utveckling innebär att alla barn utvecklas i olika takt och att man måste se till det enskilda barnets behov men även att alla utvecklas på olika sätt:

Det är olika hos olika barn. Man kan inte kräva samma sak av varje barn. Man får se det lite individuellt också. Vissa barn kanske klarar av att lägga undan nallen under bordet och klara sig utan den. Vissa kanske behöver trygghet och behöver ha alla sina leksaker och nallen med sig för de har inte kommit till det steget längre än det andra barnet. Så man måste tillåta barnen för de behöver olika saker (Siv, 28år).

7.4 Pedagogernas definition av begreppet lärande

Utifrån svaren vi fick tolkade vi att pedagogernas syn på lärande går hand i hand med begreppet utveckling. Pedagogerna menar att lärandet sker i kommunikationen och samspel med andra. Det ska vara roligt och någonting barnen känner att de växer av. En av pedagogerna såg det även som en process som är ständigt pågående.

I lärandet så utvecklas man. Vi lär hela livet och genom våra lärdomar så, ja, så utvecklas vi och vi lär i allt vi gör. Jag ser lärande som en process som är ständigt pågående och finns överallt och hela tiden. Det handlar om att vi måste vara medvetna om det (Marianne, 47år).

Förskolläraren Astrid betonar det sociala samspelet som en viktig aspekt av begreppet lärande:

Lärande det är att de lär sig och lär av varandra i leken. Att de hela tiden lär sig av varandra och kommer framåt i utvecklingen (Astrid, 25år).

Lisa betonar att ett lärande ska tilltala barnen och att det ska vara roligt och intressant. Lärandet kan ske i olika sammanhang, både i styrda aktiviteter och spontant i vardagen:

Lite hand i hand med utveckling. Att man lär sig nya saker och utvecklas. Det ska vara roligt och intressant. Att barnen ska tycka att ett lärande tilltalar dem. Ett lärande som de känner att de växer av och att vi som personal kan ge dem och växer i det. Saker som de själva tar reda på och saker som vi har tänkt med planering och sånt där (Lisa, 42år).

Elsa förklarar begreppet utifrån vilka förmågor barnen utvecklar i leken. Hon menar att alla läroplansmålen kan uppnås genom att leka och att man som pedagog ska finnas nära tillhands och visa hur man kan tänka i de situationer konflikter uppstår:

Det är förknippat med utveckling. De är ett uttryck man använder. Leken ger utveckling och lärande, inom alla delarna inom läroplansmålen, demokrati ger leken också. Genom att man väljer och röstar på olika saker vad vill vi leka tillsammans, de äldre barnen pratar med varandra och det blir en demokratisk diskussion mellan varandra. Där kommer man in som pedagog om det inte går och visar på såhär kan man tänka. Man visar på att barn tänker olika, det är väldigt viktigt, det är ett lärande i den utvecklingsgenren (Elsa, 58år).

7.5 Pedagogernas syn på lekens betydelse för barnen i förskolan

Alla pedagoger är överens om att leken i förskolan är av stor betydelse för barnens utveckling och lärande. Det är i leken barnen erövrar både kognitiva och sociala förmågor och lägger grunden för fortsatt utveckling och lärande inom olika områden.

Det har jättestor betydelse. De är så de lär sig regler, hur man beter sig, olika roller och vad de olika rollerna gör. De utvecklar också sin fantasi och kreativitet (Astrid, 25år).

Marianne menar att leken blir en social arena där barnens erfarenheter och lärdomar prövas i det sociala samspelet:

Leken har en jättestor betydelse, för där får de pröva sina erfarenheter genom att i olika roller utveckla sitt sociala samspel, vilket är jätteviktigt. De får också ompröva sina lärdomar och de får stimulans inom alla lärområden. Både den kognitiva och den sociala förmågan stimuleras. Ja, alla delar kommer in i leken (Marianne, 47år).

Emma anser att det är i leken barnen bygger sina kompisrelationer och att de där finner sin roll:

Den har jättestor betydelse, det är där du finner din roll, du hittar kamrater, du kan leka själv med. Du utvecklas och lär hela tiden i leken så den är störst tycker jag (Emma, 51år).

Pedagogen Elsa anser att leken har en central del i förskolans vardag då barnen leker fram sitt lärande. Hon menar att leken kan vara en användbar metod för att fånga barnens intresse för ett specifikt fenomen:

Den har väldigt stor betydelse för det är de som bygger på deras lärande, att man leker. Man leker fram sitt lärande inom alla områden anser jag. Att man leker inne och ute. Och vi visar på ett lärande. Man kan fånga ett barns intresse genom, vad ska vi säga? Ett barn som inte tycker om att rita då kan man på ett enkelt sätt själv rita en huvudfoting och sitter bredvid och på så sätt få barnen intresserade. Genom att visa hur man gör så kan du fånga barnens intresse för det och få barnen till att bli intresserad. Eller om jag bakar sandkaka med någon som tycker det är svårt att gräva med spann och spade då kan man visa på hur man gör då blir det ett lärande när barnen ser sitt eget kunnande. Att de kan sen när man har visat. Du hjälper barnen till ett lärande genom utvecklingen (Elsa, 58år).

7.6 Hur pedagogerna använder sig av leken i förskolan

Pedagogerna beskriver att de använder leken i förskolan på olika sätt. Det kan vara både styrd lek och spontan. Pedagogerna menar att leken är av central betydelse och får mycket utrymme i förskolans vardag. Två av pedagogerna berättar hur de använder sig av leken i styrda aktiviteter. De menar att barnen då får möjlighet att leka fram sitt lärande inom olika områden. Lisa pratar om hur de använder leken för att göra lärandet mer lustfyllt:

Vi leker ju in ganska mycket i samlingen och för att saker ska bli tilltalande och roliga. Jag brukar använda leken som ett sätt att lära sig, för att det ska bli mer intressant och då brukar vi försöka hitta saker som de önskar då, för att få inflytande av barnen. Och om de då hittar de bitar som de gillar så kan man använda sig av leken i kombination för att det ska bli så intressant och givande som möjligt. Då kan de göra hur mycket som helst, om det bara intresserar dem (Lisa, 42år).

I jämförelse med Lisa så menar Elsa att man kan använda sig av leken som ett verktyg för de barn som har behov av stöd i leken och som behöver hjälp med att utveckla vissa förmågor:

Man går ner på golvet och leker med barnen och tittar på vilka barn som har behov av stöd i leken. Om ett barn till exempel har svårt för att bygga med Duplo så kan man vara med och bygga själv för att visa hur man kan göra. När man sedan ser att det barnet är inne i leken kan man gå därifrån och stötta nästa barn, som eventuellt behöver hjälp (Elsa, 58år).

Två av pedagogerna tar även upp problematiken med barn som inte får vara med och leka och hur de använder sig av leken för att inkludera de barnen i leken. Både Emma och Elsa pratar om hur de använder sig av inkludering genom att själva delta i leken:

[...]Man kan starta en egen lek, det är väldigt bra om inte någon har någon att leka med, så börjar man leka med det barnet så dröjer de inte länge förrän man har en hel hög, så jag tycker lek är ett väldigt bra verktyg (Emma, 51år).

Det är viktigt att stötta upp de barnen som inte är med någon och leker. Då kan du själv gå in och leka en lek med det barnet som då blir knypunkten för många andra barn som dras till den leken som ni börjat. Man måste titta upp och titta på de barn som hamnar utanför och på sidan av och det gör du bäst när du själv är med i leken (Elsa, 58år).

7.7 Pedagogernas syn på sin egen roll i barns lek

Alla pedagoger är överens om att den vuxnas roll är viktig i barns lek. Sex av åtta pedagoger anser att man skall vara aktiv i leken eller finnas nära tillhands för att stödja, vägleda, uppmuntra, stimulera och observera leken. Två av pedagogerna anser att det är bättre att låta barnen leka själva och att de vuxna inte ska lägga sig i om det inte är nödvändigt. Lisa beskriver sin syn på pedagogens roll på följande vis:

Det är lite olika. Ibland är man med och supportar lite. Om man känner att det inte riktigt funkar kan man vara med och ge lite infallsvinklar. Ibland är man helt utanför för att de styr det helt själva utan att man ens lägger sig i. Det bästa är att man inte lägger sig i. Det kan vara lite hur konstellationen på barn är och om det kör ihop sig med någonting. Många gånger tycker jag att man ska låta dem vara själva för att reda ut saker själva i leken. För att om vi är inne i leken och pillar och har för mycket åsikter, så är det lätt att vi stör. Samtidigt som att man ibland måste se om det inte reds ut. Men vi behövs ju helt klart (Lisa, 42år).

Jo min roll är ju att finnas där, att lyssna av vad är det som händer? Men att inte blanda mig i. Vissa klarar ju att leka väldigt bra själva, de behöver liksom ingen stöttning och så men det finns ju barn som behöver stöttning och då måste man finnas nånstans i periferin. Vissa barn behöver man ju guida in i leken. Att man är med och startar upp nåt. Vi kan göra det här och det här och så låter man dem bygga vidare på den leken sedan (Kerstin, 30år).

Siv menar att man kan stötta det barnet som inte kan leka genom att erbjuda olika lekalternativ eller genom att starta upp en lek tillsammans med det barnet. Pedagogens roll blir då som en medlekare och vägledare. Hon uttrycker sig på följande vis:

Vissa barn kan inte leka, utan de behöver hjälp. Vi har ju ett barn till exempel där man måste gå och kolla. Vill du vara med och cykla där? Eller ska vi gå och se. Vill ni leka mamma, pappa, barn? Behöver vi den här leken och vad kan vi göra och så vissa kan inte själva, då får vi vara med och starta upp. Man måste hela tiden se om leken funkar eller om den är för farlig. Man måste vara med och se och vägleda (Siv, 28år).

De andra pedagogerna menar att man bör vara en medlekare för att kunna få syn på vad barnen behöver för att kunna utvecklas i leken. De tar även upp att man bör fånga upp de barn som inte vill leka eller inte får vara med i leken. Det är även viktigt att de vuxna engagerar sig och tycker det är roligt att leka:

Att vara medlekare. Man måste kunna se vilka barn som har behov utav en som är med och leker. Om du som pedagog går ner på golvet och leker med barnen till exempel de här 1,5 åringarna som oftast har en bredvidlek. Sitter du med dem så kan du leka med ett barn och på så sätt visar du upp hur de kan utveckla sig i leken. Tillslut börjar de leka tillsammans. Har vi ett äldre barn som inte vill vara med i en speciell lek så kan du börja leka med det barnet och vara med det. Att man är med barnen och leker tycker jag är viktigt, att stötta upp dem barnen. Framförallt de barnen som inte är med någon och leker, då kan du själv gå in och leka en lek, då blir de knutpunkten för många andra barn som dras till den leken som du börjat. Man måste titta på de barnen som hamnar utanför och på sidan av och de gör du bäst när du själv är med i leken. Det viktigaste är att vi måste kunna leka själva och tycka att det är roligt att leka till exempel när vi byggde sandslott. Det slutade med att alla avdelningarnas barn var inne på vår gård och byggde sandslott för att de vuxna engagerade sig. Så engagerar vi oss inte i leken så tror jag att det är väldigt tråkigt för oss och för barn (Elsa, 58år).

Det är ju alltså väldigt roligt att leka tillsammans med barnen och är man med i leken så dras ju fler barn in i leken för de märker att – Åh, är fröken med. Det är jätteroligt. Så det är ju väldigt kul för man får ju en väldigt stor grej av nån liten grej. Att man börjar två och så kanske man är tio, femton stycken tillslut och alla åldrar, för att alla kan vara med. Så det är ju väldigt, väldigt bra att gå in i leken som pedagog för att få med så många som möjligt. Få med alla (Stina, 40år).

Förskolläraren Kerstin tar även upp att det är pedagogernas ansvar att utforma en lekmiljö som möjliggör att leken ska kunna pågå ostört och utvecklas. Hon beskriver även hur vardagens rutiner kan störa leken och att det är någonting pedagogerna på avdelningen vill ändra på och arbeta vidare med:

Den har otroligt stor betydelse. Grundläggande... Alla sociala regler bemästrar de genom leken och det är därför jag tycker att det är så himla viktigt att vi som pedagoger ger dem redskap för det och att vi hjälper dem skapa lekmiljöer. När vi kom upp och tog över avdelningen så var det ju väldigt rörigt där uppe. Det märktes ju väldigt tydligt på gruppen. Det var ju konflikter hela tiden. Då började vi jobba med den här rum-i- rummet tekniken. Alltså i det stora rummet, att man bildar små, små rum genom att skärma av med tyger eller med nån skärmvägg eller bara ställa nån byrå sådär så de får leka mer ostört. När vi började arbeta mer aktivt med det så förändrades ju leken. De blev inte störda på samma sätt... Där blev det som små rum som man kan leka i och dessutom låta leken fortsätta och det tror jag är jätteviktigt, att de inte blir avbrutna och likaså för mellanmål och mat. Man är ju ganska styrd av vissa regler, eller tider så här. Och det behöver vi absolut bli bättre på hos oss men att man inte avbryter för mellanmål utan att man faktiskt kan servera mellanmålet i leken. Vi har gjort det vid några tillfällen men vi måste bli mycket, mycket bättre på det. För då kan leken fortsätta och de kan äta sin smörgås eller dricka sin mjölk eller vad de vill ha liksom och leken kan ändå fortsätta (Kerstin, 30år).

Marianne uttrycker att hon gärna hade sett att verksamheten anpassades mer utefter leken då den ständigt blir avbruten av andra aktiviteter. Även hon beskriver dilemmat med hur vardagens rutiner och leken ibland krockar med varandra:

Jag tänker att det är jätteviktigt med leken och jag tänker att man måste ge utrymme för barnen att leka. Jag önskar att man kunde anpassa verksamheten mer efter leken, för oftast är vi tvungna att avbryta många gånger för det är mat och andra saker som ska få plats under dagen och då får inte barnen det lekutrymme som barnen behöver. Vi lägger för lite krut på leken och att även vi som vuxna både håller oss på sidan om och bredvid men att vi är aktiva och observerar vad som händer i leken och att ibland så behöver vi också gå in i leken och vara med och hjälpa barnen med verktyg och strategier. Jag tänker att barnen skulle behöva större lekutrymme, man ser lite för lätt på leken. Man ser inte vikten av lekens betydelse (Marianne, 47år).

8. Analys av resultat

I följande textavsnitt analyseras det empiriska material som framkom under respondentintervjuerna. Precis som i resultatdelen är analysen uppdelad utifrån intervjufrågorna. Vi kommer analysera dessa frågor utifrån centrala begrepp från det sociokulturella perspektivet och utvecklingspedagogiken samt utifrån Vygotskijs syn på lek.

8.1 Pedagogernas definition av begreppet lek

Att definiera begreppet lek är enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) och andra författare svårt då ordet måste ses som ”*en variation av innebörder* där delarna tillsammans utgör en större helhet” (s. 41). I undersökningen framkom att samtliga pedagoger anser att leken är någonting positivt och lustfyllt, men även att den är av stor betydelse för barns utveckling och lärande. Lisa lyfte fram leken som någonting kreativt där barnen får vara fria och göra vad de tycker är roligt, vilket även Piaget (enligt Jensen, 2013) lyfter fram i sina kriterier som utmärker leken. Han menar att leken ska vara lustfylld och att barnen ska vara glada och njuta av den. Den ska även vara autotelisk, det vill säga att den utförs för barnets egen skull (s. 69). Enligt Vygotskij (i Jensen, 2013) kännetecknar glädjen leken och att den ger en form av tillfredsställelse för barnet. Till skillnad från Piaget som såg leken som symbolisk menar Vygotskij att leken tillfredsställer de behov som barnet inte har fått uppfyllt (s. 74).

Sju av åtta pedagoger beskrev begreppet lek utifrån vilka förmågor barnen utvecklar inom ramen för lek. Oavsett begreppets innebörd så är samtliga pedagoger och författare till den litteratur vi har använt oss av eniga om att leken är en central del i barns utveckling och lärande inom olika områden. Respondenterna lyfte bland annat upp att barnet lägger grunden för all social kompetens i leken samtidigt som de bearbetar sina upplevelser och utvecklas inom alla olika områden. Respondenternas svar överensstämmer med Langlo Jagtöien, Hansen & Annerstedt (2000) som menar att leken är en särskild aspekt som finns i nästan alla aktiviteter (s. 125). Lek är inte enbart lek utan inom dess ramar utvecklar barnet olika förmågor som lägger grunden för hur de förstår sin omvärld och orienterar sig genom livet (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 137). Pedagogerna menar också att lek och utveckling är två komponenter som ligger parallellt med varandra och den ena utesluter inte den andra. Enligt Pramling (i Johansson & Pramling Samuelsson, 2007) lär barn här och nu och samtidigt så befinner de sig också i en ständigt utvecklande och/eller lärande fas. Detta innebär att lärande objektet för barn hela tiden är föränderligt. De avtryck som barn med hjälp av leken gör genom språket eller handlingen är en del i barns aktuella lärandefas. Detta kan ändras från dag till dag och barns förståelse eller kunnande ser då annorlunda ut (s. 27).

8.2 Pedagogernas definition av begreppen utveckling och lärande

När vi ställde frågorna ”Vad är utveckling för dig” och ”Vad är lärande för dig?” fick vi känslan av att det var svårdefinierade begrepp och att pedagogerna drar paralleller mellan lärande och utveckling. I likhet med Nationalencyklopedin så är begreppen utveckling och lärande väldigt komplext och svåra att definiera. Där beskrivs begreppet utveckling som en förändring som både kan vara bra och dåligt. Det beskrivs dock oftast som en nivåförändring, från en lägre nivå till en högre (Nationalencyklopedin, 2014). Begreppet lärande beskrivs som ett livslångt lärande i den pedagogiska meningen och innefattar ett lärande som sker genom hela livet (Nationalencyklopedin, 2014). Vi såg i vårt insamlade av empirisk data att

majoriteten av pedagogerna kopplade samman utveckling och lärande. Men Siv beskriver utvecklingen på så sätt att utvecklingen är individuell och alla lär sig i olika takt och har olika förutsättningar för sin egen utveckling. Samtidigt menar Marianne att lärande är en ständigt pågående process som fortlöper genom hela livet. Här kan vi se en likhet med hur Pramling (i Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006) beskriver att lärandet kan påverka utvecklingen och att lärandet är utveckling (s. 41).

Lisa beskriver lärande som att det går hand i hand med utveckling, man lär sig nya saker och utvecklas. Hon beskriver vikten av att lärandet ska vara roligt och intressant och tilltala barnen. Ett lärande där barnen känner att de växer med saker de själva vill ta reda på. Detta kan i sin tur relateras till Pramling Samuelsson och Sheridans (2006) syn på lek och utveckling där de menar att barn själva skapar mening och innebörd i sina egna erfarenheter i relation till sig själv och till sin egen omvärld. Detta bidrar till att det är barns lärande som hamnar i fokus och inte inläringen. Genom att ta tillvara på barns egna intressen och erfarenheter så skapas ett kunnande om barnet själv och dess omvärld, vilket det hela handlar om (s. 42).

8.3 Pedagogernas syn på lekens betydelse för barnen i förskolan

Alla respondenter i undersökningen var överens om att leken är den mest grundläggande och det mest betydelsefulla som finns i förskolan. Även läroplanen betonar att leken är viktig:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan (Skolverket, 2010, s. 6).

Pedagogerna menar att leken främjar både den kognitiva och den sociala förmågan och lägger grunden för barnets fortsatta utveckling och lärande. Respondenterna menar att barnen genom leken lär sig de sociala regler som finns för hur man beter sig i olika situationer och sammanhang. När barnen leker tillsammans utvecklar de sin sociala kompetens genom att lära sig leva tillsammans med andra individer, kompromissa, känna empati och att bli arga utan att slåss. Barnen lär sig också vart gränsen går och bemästra sin styrka (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 86). Kerstin menar att lekens betydelse är grundläggande då alla sociala regler bemästras genom leken och att det därför är viktigt att vi som pedagoger ger dem redskap för det. Öhman (2003) menar att för att kunna vara med och leka så ligger den största vikten här i den sociala skickligheten. Att veta hur man gör för att vara med och leka och hur man närmar sig andra barn. Alla barn har olika sätt att söka kontakt med andra barn (s. 144f). Emma tar även upp vänskapen som en viktig aspekt av leken. I leken prövar och utvecklar barnet sin förmåga att få kamrater och att vara en vän. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) menar att vänskapen växer fram mellan människor när de vill umgås med varandra och när de kan ta varandras perspektiv. För att vara en god vän krävs det att man kan diskutera, samarbeta och förhandla för att delta i det gemensamma projektet som leken utgör. Kamratskapet är till stor del beroende av språket då vänskap fordrar en ömsesidig relation som karakteriseras av frihet, känslor, öppenhet, närhet och intimitet, vilket grundläggs tidigt hos barnet i leken (s. 87).

Pedagogerna talar även om att barnen genom leken stimulerar sin kognitiva förmåga, det vill säga sitt tänkande och sin förståelse för olika fenomen. Knutsdotter Olofsson (2003) menar att barnens låtsaslek är en intellektuell sysselsättning där barnens föreställningsförmåga tränas. Barnen tränar sig bland annat på att skapa sig rika inre bilder som tillsammans med föreställningsförmågan senare kan främja barnets

skriftspråksutveckling. Även kreativiteten och påhittigheten tränas i leken där dessa förmågor bidrar till att kunna se möjligheter och finna okonventionella lösningar till olika problem (s. 131f). Astrid lyfter även fram att barnen utvecklar sin fantasi och kreativitet inom lekens ramar, vilket Vygotskij (1995) menar är två viktiga komponenter i barns lärandeprocess. Han menar att alla kreativa aktiviteter inom alla kulturers områden ligger i fantasin och att det är den som möjliggör det vetenskapliga, tekniska och konstnärliga skapandet. Därför är det av stor vikt att barn får möjlighet till att använda sin kreativitet inom en rad olika områden för att utveckla sina sinnen och skapa ett lustfyllt lärande (s. 13ff).

Elsa talade om att hon använde sig av leken för att skapa ett intresse för ett specifikt fenomen. Om ett barn inte tycker om att rita så kunde hon själv börja rita någonting för att fånga barnets intresse. Hon berättade också att man kunde använda sig av leken för att främja ett lärande. Till exempel kan man genom att visa ett barn hur man gräver med spann och spade visa på hur man gör så barnet själv sedan kan klara det på egen hand. Ur ett sociokulturellt perspektiv på lärande kan vi dra paralleller till den proximala utvecklingszonen som Vygotskij lanserade. Med det menas att Elsa blir en medierande hjälpare som visar, förklarar och understödjer barnets lärande genom att strukturera verksamheten och därigenom ge barnet de verktyg som behövs för att barnet skall kunna bemästra sin aktivitet (Imsen, 2006, s. 188ff). Dysthe (2003) menar att pedagogens roll är att främja varje individs lärande genom att hjälpa eller stötta det barn som är mindre kunnigt i den aktuella situationen. Det är i den proximala utvecklingszonen barn tar till sig olika sätt att tänka, tala och genomföra fysiska saker som de ingår i (s. 50f).

8.4 Hur pedagogerna använder sig av leken i förskolan

Något som de flesta pedagogerna var överrens om, vid intervjutillfällena, är att leken har en stor betydelse och är något som det bör läggas mycket tid på i den pedagogiska verksamheten.

Lisa menar att genom att använda sig av leken kan man till exempel göra en styrd aktivitet rolig och mer tilltalande för barnen. Om barnen dessutom känner att de har inflytande över vad som händer i verksamheten kan det öka deras intresse, vilket i sin tur kan leda till att processen blir mer givande. Johansson och Pramling Samuelsson (2007) menar att man, genom att hitta saker som fångar barnets intresse och som väcker deras lust och engagemang, kan göra lekens värld till en källa för lärande (s. 23). Utvecklingspedagogiken bygger på barns perspektiv och att ta tillvara på deras erfarenheter och intressen. Att fånga upp och ta tillvara på det och att kunna se verksamheten utifrån barnens perspektiv hänger mycket på pedagogerna (Johansson & Pramling Samuelsson, 2007, s. 26). Även Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) menar att det är pedagogernas förmåga att inspirera och ge barn förutsättningar att tänka och reflektera som är avgörande för barns lärande (s. 190f).

I läroplanen för förskolan, Lpfö 98, kan man läsa följande:

I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter.
(Skolverket, 2010, s. 6)

Majoriteten av pedagogerna betonade att det är viktigt att finnas till på ett eller annat sätt. Antingen kan man vara en aktiv del av leken, där man engagerar sig fullt ut, eller så finns man i periferin som ett stöd. Detta kan vara speciellt viktigt om leken på något sätt fastnar och inte kommer vidare av olika orsaker eller om man märker att ett barn har svårt för att ta sig in i eller agera i leken. Genom att aktivt delta eller stötta ger pedagogerna barnen förutsättningarna att utveckla de förmågor som krävs för att hålla leken vid liv samt möjliggör för alla barn att vara med att leka (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 87). Pedagogerna nämner här att det är viktigt att finnas nära tillhands om leken skulle fastna och inte komma vidare av olika anledningar. Enligt Pramling (i Johansson & Pramling Samuelsson, 2007) kan barns förmågor och utveckling variera beroende på innehållet i lärandets objekt. Det handlar här om vilka förmågor och kunnande som ska utvecklas (s. 27). Inom det sociokulturella perspektivet anses lärandet ske genom deltagande och interaktion med andra. Att man kan använda leken som ett verktyg för att få in barn, som lätt hamnar utanför, i en gemenskap var något som Emma nämde. Om man startar en lek med ett ensamt barn dröjer det ofta inte lång tid innan fler barn ansluter och vill vara med, då de flesta barn tycker det är roligt när en vuxen deltar i leken. Det är genom att reflektera över sin egen syn på lek och hur man ställer sig till och använder leken som man blir en potentiell förebild. Det är genom de vuxnas leklust som barnen kan nära sin egen leklust. Vuxnas känsla av otillräcklighet, och alla ”måsten” som ständigt hänger över dem, kan skapa hinder för möjligheten att ge sig hän i leken (Folkman & Svedin, 2003, s. 86f).

8.5 Pedagogers syn på sin egen roll i barns lek

De pedagoger vi intervjuade är överens om att deras roll i barns lek är viktig. Majoriteten av pedagogerna anser att det är viktigt att vara delaktig i leken eller att finnas nära till hand för barnen och genom att observera få kunskap om barns lek. I enlighet med Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) menar även de att vikten ligger i att uppmärksamma och stötta barns sätt att tänka och reflektera genom att ställa utmanande frågor under lekens gång. Det är också viktigt här att man som pedagog är lyhörd och observerar och reflekterar över barns lek då detta medför att pedagogerna får en inblick i vad barn har för erfarenheter och vad de vet om ett visst fenomen (s. 190f).

Enligt pedagogerna finns det barn som inte leker eller inte har förstått leksignalerna. Här hjälper pedagogerna till och som stöd startar de upp en lek med dessa barn, genom att visa olika lekalternativ. Siv menar att vissa barn inte kan leka, utan att de behöver hjälp med detta. Det kan man göra genom att ge olika alternativ till barnet, exempelvis ”Vill du vara med och cykla?” eller ”Ska vi gå in och se vad de andra gör?”. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) anser att det är viktigt att barn leker. Det är de vuxnas ansvar att se till att barn leker och att de har de förutsättningar som behövs för att leka (s. 190). Samtidigt menar Knutsdotter Olofsson (2003) att det är viktigt som vuxen att vara med och delta i lek och följa med till den förtrollade världen för att få med barnen in i lekens magiska värld (s. 30). Siv säger att hon inte går in i leken för att hon inte vill blanda sig i vad barnen leker. Till skillnad från Siv menar barnskötaren Elsa att det är viktigt att vara medlekare. Hon menar att om vuxna sitter med barn och leker så bjuder man in till lek och kan genom detta se att barnet utvecklas i leken. Genom att själv gå in och leka en lek så blir hon knutpunkten för leken och flera barn kommer in och vill vara delaktiga. Enligt Olofsson (i Knutsdotter Olofsson, 2009) måste de vuxna våga låtsas och förstå att barn bör stimuleras genom leken annars blir det inte mycket lek trots fina leksaker och fina rum. Hon poängterar också att det är de vuxna i barns omgivning som ansvarar för att barn ska få stöd i sin lek (s. 87).

Elsa beskriver 1,5 åringarnas lek som en bredvidlek. Genom att man går ner på golvet och leker med barnen kan man påvisa hur de utvecklas i leken. Enligt Folkman & Svedin (2003) menar Winnicott att leken föds redan i det tidiga samspelet mellan barn och vuxna. Sett utifrån det sociokulturella perspektivet så är det i samspel mellan individer och dess omvärld som barn upptäcker och utforskar världen (Imsen, 2006, s. 183).

Knutsdotter Olofsson menar (i Folkman & Svedin, 2003) att det är dialogen i den tidiga interaktionen som medför budskapet om att detta är på lek. På så sätt lär sig barnen redan det första året att läsa av leksignalerna. Här lär de sig skillnaden på verklighet och på låtsas (s. 101). Knutsdotter Olofsson menar även att genom barns tidiga lek med vuxna skapas grunden för de sociala regler som behövs senare i livet för att kunna leka med andra barn (s. 101).

Kerstins syn på lekens betydelse för barnen i förskolan stämmer överens med de andra pedagogernas svar om att den är grundläggande för deras lärande och utveckling. Men hon var den enda pedagogen som tog upp den fysiska miljöns betydelse för att leken ska kunna pågå ostört och utvecklas. På hennes avdelning tillämpade de rum-i-rummet tekniken då det uppstått mycket konflikter mellan barnen och att leken hela tiden stördes och avbröts. Knutsdotter Olofsson (2003) menar att leken ofta bygger på inre föreställningar vilket kan göra leken lättstörd. Låtsasleken kräver hög koncentration då barnen måste minnas lekens uppbyggnad, vem som är vad och var man befinner sig. Om barnen tvingas ut ur lekramen för ofta riskerar leken rinna ut ur sanden (s. 24). Det är detta som verkar ha varit problemet på Kerstins avdelning. Kerstin berättar vidare om att pedagogerna tillsammans möblerade om och satte upp tyger och skärmväggar för att leken skulle få möjlighet att utvecklas. Davidsson (2008) menar att det kan vara bra att skapa en ostörd plats med hjälp av rum-i-rummet tekniken så att barnens lek slipper avbrytas varje gång någon går förbi (s. 39). Det är pedagogens ansvar att se till att barnen inte stör varandra i onödan. Dock är det ofta de vuxna som stör mest med sin planering och genomförandet av de dagliga rutinerna på förskolan (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 29). Precis som Kerstin och Marianne nämnde i sina intervjuer är pedagogerna ganska styrda av de dagliga rutinerna och tvingas då att avbryta barnens lek för till exempel mellanmål. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) menar att det är viktigt att hitta en bra balans mellan lek och rutiner som finns i verksamheten. Små barn har ett behov av att veta vad som kommer hända under dagen då de får dem att känna trygghet. Samtidigt måste det finnas ett utrymme för flexibilitet och spontanitet, vilket Kerstin och hennes kollegor har arbetat med genom att servera mellanmålet i leken så att den kan fortgå (s. 93).

Marianne menar att leken är betydande för förskolans verksamhet och för barnens utveckling och lärande. Men det finns fasta tider som måste hållas exempelvis lunchen och mellanmålet. Hennes önskan här är att lägga mer krut på leken och att leken ska styra mer hur man lägger upp verksamheten. Hon menar att man ser lite för lätt på leken och inte tar den på allvar. Enligt Olofsson (i Knutsdotter Olofsson, 2009) handlar den första principen om att det bör finnas ostörd tid för lek och att det ska finnas utrymme till det. I verksamheten finns det tider som måste följas. Lunch, vila och mellanmål är rutiner som infaller samma tid varje dag och som är svåra att flytta på. Men genom att uppmuntra barnen till att leka vidare efter maten eller servera mellanmålet i leken så kan stress undvikas och leken störs inte allt för mycket. Den andra principen handlar om att inte störa barnen under lekens gång och att se till att barnen inte stör varandra. Det spelar absolut ingen roll vad barnen leker bara de får ostörd tid till att leka. Detta är särskilt viktigt för att få en mer utvecklad lek (s. 87). Enligt Knutsdotter Olofsson (2009) är det pedagogerna som avgör om och när det är lämpligt att bryta för andra aktiviteter (s. 87).

9. Diskussion

I följande avsnitt kommer vi utifrån resultatet och analysen ta upp våra reflektioner kring arbetet. Först i textavsnittet kommer vi ta upp metoddiskussionen därefter resultatdiskussion. I anknytning till dessa avsnitt kommer vi att granska vårt arbete och diskutera både för och nackdelar, dels från det empiriska material som vi fått under respondentintervjuerna, dels utifrån vår egen insats.

9.1. Metoddiskussion

Att använda sig av en kvalitativ undersökningsmetod fungerade bra för ändamålet. Vi gjorde våra intervjuer på två olika förskolor där vi i förväg hade bestämt vilka pedagoger vi skulle intervjua. Vid det första intervjutillfället var vi närvarande alla tre. Vi intervjuade tre olika respondenter. Vid det andra intervjutillfället fick vi vid ankomst reda på att två av de tre pedagoger vi hade bestämt tid med var sjuka. Vi frågade då två andra pedagoger om de kunde ställa upp istället. Det kunde de men under intervjun märktes det av att de var oförberedda och svaren blev inte så uttömmande som vi hade hoppats på. Vi bestämde oss då för att försöka få till en ny tid med de två pedagoger som var tilltänka för intervjun från början. Vid det intervjutillfället var endast en av oss närvarande. Under de intervjuerna gav respondenterna väldigt utförliga svar vilket kan bero på att de kände sig avslappnade när samtalet skedde mellan fyra ögon. Vid de tidigare intervjutillfällena, när vi var närvarande alla tre, blev svaren inte lika utförliga. Det kan bero på att respondenterna kände av en viss press och nervositet då vi var fler till antalet.

En intervjustudies reliabilitet kan påverkas av respondenternas humör, hur intervjuaren ställer frågorna, hur respondenten tolkar frågan och hur de tror att de vill att intervjuaren vill att de ska svara. En annan möjlig felkälla kan vara att hur vi har tolkat och uppfattat respondenternas svar (Stukát, 2011, s. 133). Då frågorna utformats på ett sådant vis som var fritt från en universitetsjargong och var för respondenterna ett bekant område, tror vi att eventuella missuppfattningar har undvikits. Eftersom vi i enighet med de forskningsetiska principerna i förväg meddelade respondenterna vad studien skulle handla om anser vi att respondenterna fick tid till eftertanke och kunde förbereda sig innan intervjun. De två pedagoger som godkände att delta på kort varsel fick dock reda på studiens syfte på plats precis innan intervjun. Detta kan ha medfört att vi inte fick lika uttömmande svar av dem. En annan risk kan ligga i våra subjektiva tolkningar av resultatet, men eftersom vi transkriberade resultatet ordagrant och har analyserat svaren tillsammans med varandra anser vi att feltolkningar i största mån har undvikits.

Vid intervjutillfällena använde vi oss endast av de frågor som fanns i intervjuguiden. En anledning till att vi inte ställde några följdfrågor var att vi var rädda för att styra respondenternas svar och tankar genom att ställa ledande frågor. En annan anledning till att vi inte ställde några följdfrågor kan bero på att vi gjorde intervjuerna på våra VFU-platser och därmed redan är insatta i hur de arbetar. Hade vi gjort intervjuerna på förskolor som vi inte besökt tidigare kanske vi hade varit i större behov av att använda oss av följdfrågor. Hade vi använt oss av följdfrågor kanske vi hade kunnat få mer utförliga svar där svaren vi fick kändes otillräckliga. Vi valde att inte skicka ut intervjufrågorna i förväg. Hade vi gjort det kanske svaren vi fått varit annorlunda då respondenterna hade haft mer tid på sig att fundera över frågorna. Nu blev svaren mer spontana.

Vid intervjutillfällena använde vi oss av röstinspelning samt antecknade sådant som vi ansåg vara av relevans. Röstinspelning kändes som ett bra alternativ då man inte riskerar att missa något som sägs. Att använda sig av bandspelare eller liknande inspelningsmetoder är någonting som Esaiasson m.fl (2012) anser vara bra, då inga data går förlorad. De menar att det är viktigt att också använda sig av penna och papper som ett komplement till röstinspelningen då det är lätt hänt att bara ”riva av” frågorna och då är det risk för fortsatta reflektioner inte kommer med. Men med penna och papper så kan man se upptagen ut efter frågan är besvarad och på så sätt se till att reflektioner och eftertanke får utrymme (s. 268).

När man enbart använder sig av intervju som metod kan man aldrig vara säker på att respondenterna talar sanning, vilket kan medföra en felkälla och att studiens validitet blir lägre (Stukát, 2011, s. 135). För att stärka validiteten i vår studie utformade vi frågorna så att det skulle framgå att det var respondenternas egna tankar och åsikter vi var intresserade av. Vi upplevde att respondenterna visade uppriktighet i sina svar och förmedlade sin egen syn på det område studien behandlar. Under processen kan det finnas en risk för att vi har gjort eventuella feltolkningar, då man aldrig riktigt kan garantera att man tolkat respondentens svar korrekt. I syfte att tolka empirin på rätt sätt använde vi oss av ett kritiskt förhållningssätt såväl vid sammanställningen av intervjufrågorna som vid resultatredovisningen och analysen av de intervju svar vi erhöll.

Med studiens generaliserbarhet menas att man avser i vilken mån resultatet kan sägas gälla (Stukát, 2011, s. 136f). I undersökningsgrupper på åtta respondenter är generaliserbarheten relativt låg. Utifrån denna studie kan vi inte generalisera hur pedagoger i allmänhet ser på barns lek utan det hade krävt att vi gjort en mer omfattande studie med ett större urval.

9.2. Resultatdiskussion

Studiens syfte var att belysa lekens betydelse i barns utveckling och lärande med fokus på pedagogernas syn på leken och deras egen roll i barns lek, utveckling och lärande. Vi anser att detta har uppnåtts genom att studiens frågeställningar har besvarats genom respondentintervjuerna, där vi har kunnat ta del av pedagogernas förhållningssätt till leken.

Vår första frågeställning löd: Hur ser pedagogerna på lekens betydelse för barns lärande och utveckling i förskolan? Resultatet från intervjuerna visar att leken är en viktig del i lärandets aspekt för barns utveckling och bör ses som en central del i verksamheten. Leken kan vara både spontan och styrd där pedagogen kan använda sig av ett lekfullt sätt för att rikta uppmärksamheten mot lärandets objekt. Leken blir därför ett viktigt redskap inom förskolan för barns lärande och utveckling. Pedagogerna menar att barnen, genom leken, får en möjlighet att utveckla flera olika färdigheter så som den sociala och kognitiva förmågan och lägger grunden för barnets fortsatta utveckling. Barnen lär sig så småningom bemästra de sociala regler om hur man ska bete sig i olika situationer genom samspel med andra. Inom lekens ramar får de även utveckla sin fantasi och kreativitet, ompröva sina lärdomar, finna sin roll i gemenskapen och att vara en vän. I det situerade lärandet lär sig barn bemästra olika förmågor i kommunikationen och samspelet med andra, vilket betonas i det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2000 s. 183). Pedagogerna och lekforskarna är överens om att samspelet i leken leder till en bred social kompetens. I samspelet lär barnen känna varandra, vilket ger trygghet och glädje. Barn som har fått möjlighet att utveckla sin lekförmåga utvecklar medkänsla, empati och kan visa respekt för kamraternas behov (Knutsdotter Olofsson, 2009, s. 85).

Respondenterna talar om att barnen utvecklar sin sociala förmåga inom lekens ramar men nämner aldrig något specifikt om barnets språkutveckling, vilket för oss är intressant då man i alla sociala samspel utvecklar sin kommunikativa kompetens. Med språket som artefakt erövrar barnet sin omvärld där de förnyar, återskapar och håller fast vid det centrala inom samhället och kulturen. När barnen leker tillsammans måste de kommunicera med varandra så alla deltagare i leken förstår vem som är vad och vad de gör. Språket knyts till händelser och verkliga föremål och till de inre bilderna av dessa. Barnen kommunicerar med hjälp av kroppsspråket, röstlägen, gester och det talade ordet genom att förhandla om roller, talar om händelseförloppet och ger förslag på hur leken skall utvecklas (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 85). Utifrån studien kan vi se att leken styrs av barns inre behov av att skapa sammanhang i sina minnen, önskningar, upplevelser, känslor och förväntningar. I leken använder sig barnen av sina sociala och språkliga färdigheter när de leker och inspireras av berättelser som de hört eller upplevelser som de varit med om. Detta får stöd ur det sociokulturella perspektivet då det är i kommunikationen som barnet blir delaktigt i olika kunskaper och färdigheter. Genom att lyssna och ta del av andra individers tankar blir barnen medvetna om vad som är värdefullt och intressant (Säljö, 2000, s. 37). Enligt Imsen (2006) kontrollerar språket tänkandet och genom språket lär barnet hur hen ska uppleva och erfara sin omvärld (s. 183). Pedagogernas engagemang och sociala närvaro är viktig för att främja barns språkutveckling. Som medlekare kan pedagogen lyssna till barnet vilket kan ge barnet lust att uttrycka sig mer verbalt. Barns språk blir rikare då de talar mer utförligt och ett mer varierat språk i leken mot vad de gör annars (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 134).

Resultatet av empirin förenat med tidigare forskning visar att begreppet lek är svårdefinierat då ordet kan ha så många olika innebörder. Nationalencyklopedin (2014) definierade begreppet som en verksamhet som sker "som om", alltså någonting som sker på låtsats. Pedagogerna definierade begreppet som någonting kreativt, roligt, fritt och lustfyllt medan de andra pedagogerna definierade begreppet utifrån vilka förmågor barnen utvecklar inom den. Pedagogerna lyfte främst upp att barnen lägger grunden för sin sociala kompetens och stimulerar sin kognitiva förmåga. Det kom även fram att barnen får möjlighet att bearbeta sina upplevelser, hantera konflikter och tränar på demokrati och inflytande. Oavsett lekens innebörd är samtliga pedagoger och de författare till den litteratur vi använt oss av överens om att leken är det mest grundläggande och betydelsefulla som finns i förskolan.

Majoriteterna av pedagogerna anser att det är en subtil skillnad mellan utveckling och lärande. Utifrån utvecklingspedagogiken syn på utveckling och lärande så kan vi se att detta stämmer väl överens med pedagogernas uttalanden om begreppen. Enligt Pramling (i Johansson & Pramling Samuelsson, 2007) lär barn här och nu men samtidigt befinner de sig också i en ständigt utvecklande lärandefas. Lärande objektet för barn är ständigt föränderligt. Alla uttryck barn gör under leken görs genom språket eller handlingen och är en del i barns aktuella lärandefas. Denna fas kan variera från dag till dag och barns kunnande eller förståelse ser då annorlunda ut (s. 27)

Genom resultaten av respondentintervjuerna såg vi även att pedagogerna använde sig av leken som pedagogiskt verktyg på olika sätt. Två av pedagogerna talade om att de använde leken för att skapa ett intresse hos barnet för att främja lärandet. Lisa förklarade hur hon brukar använda sig av leken för att göra lärandet mer intressant och givande. Hon menar att om barnen är intresserade kan de göra hur mycket som helst. Även Platon beskrev hur en lust- och lekfull situation kan underlätta och effektivisera människans inläring (Welén, 2009, s. 30). Med stöd ur litteraturen anser vi att det är ett bra sätt att strukturera den pedagogiska verksamheten. Genom att använda sig av utvecklingspedagogiken i de styrda aktiviteterna

utgår man från barnens perspektiv och tar tillvara på deras intresse, engagemang och erfarenheter, vilket kan göra lekens värld till en källa för lärande (Johansson & Pramling Samuelsson, 2007, s. 23). Barnen är själva bidragare till sitt eget meningsskapande då pedagogiken inkluderar barnen och ger dem inflytande över sitt eget lärande. I barns värld är lek och lärande sammansvetsat, därför bör även pedagogiken för yngre barn också vara det. I läroplanen för förskolan står det att *"Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter"* (Skolverket, 2010 s. 9). För att kunna främja barns lärande krävs det att pedagogerna är delaktiga och kan utmana dem och påverka deras utveckling och förståelse för sin omvärld och samtidig behålla professionaliteten (Johansson & Pramling Samuelsson, 2007, s. 29). Leken skulle även kunna användas som ett verktyg för de barn som hamnar utanför gemenskapen precis som Emma nämnde i intervjun. Om ett barn inte leker eller inte får vara med är det pedagogens ansvar att se till så att barnet inkluderas i gemenskapen eller ge barnet de verktyg som behövs för att barnet skall börja leka (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 190f).

Vår andra frågeställning löd: Hur beskriver pedagogerna sin betydelse för barns utveckling och lärande genom sitt engagemang i leken? Resultatet från intervjuerna visar att samtliga pedagoger anser att den vuxnes roll i barns lek är viktig. Sex av åtta pedagoger anser att det är viktigt att vara medlekare eller finnas till hands för eventuella svårigheter som kan uppstå i barns lek, medan de andra anser att det är barnens egna områden och därför väljer att inte integrera sig i deras lek. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) menar att vikten ligger också i att uppmärksamma och stötta barns i deras reflektioner och tänkande under lekens gång. Genom detta så kan pedagogerna få en större inblick i barns erfarenheter och samtidigt få ett hum om vad barnen tänker (s. 190). Precis som pedagogernas intervjusvar så anser vi att det är en viktig del vara med och leka med barnen. Dock så menade ett fåtal pedagoger att de inte vill gå in och störa i leken. Men vi anser att det är viktigt i barns lek att det finns vuxna som kan stötta upp och vara medlekare då detta kan leda till en mer utvecklad lek. Knutsdotter Olofsson (2003) menar här att det är viktigt att man som vuxen följer med in i den förtrollande lekvärlden. Genom att pedagogerna själva går ner och leker på golvet så kan detta leda till att det blir mer acceptabelt för barnen att infinna sig i lekens värld och att dem vågar gå in i sin egen fantasi (s. 30).

Enligt Olofsson (i Knutsdotter Olofsson, 2009) är det viktigt att som pedagog vara med i barns lek och leka tillsammans med dem. Om vuxna inte låtsas så gör inte barnen det heller och då blir det inte mycket lekt, trots fina leksaker och bra lokaler som lockar till lek (s. 87). Elsa menar att det är viktigt att vi som pedagog går ner på golvet och leker med barn då detta bjuder upp till lek. Precis som hon, anser även vi att det är en viktig del i verksamheten att sitta ner och leka med barnen och visa att det är okej att leka. En av pedagogerna, Siv, anser att det finns barn som inte kan leka. Med stöd ur litteraturen anser vi att alla barn kan leka på ett eller annat sätt. Det är pedagogernas ansvar att här se till så att barn har och får rätt förutsättningar för att kunna leka. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) poängterar att det viktigaste en pedagog har i uppdrag är att se till så alla barn har möjlighet att leka. Det är också deras ansvar att se till så att det är en stimulerande miljö för barn som lockar till lek samt att barnen känner en trygghet och en ostördhet. I samtid med dessa viktiga aspekter så ligger också vikten i att se till så att barn vet hur man leker. Det är vi som pedagoger som ger barn verktyg till att börja leka (s. 190f).

Elsa beskriver 1,5 åringarnas lek som bredvidlek, men genom att man som pedagog går ner på golvet och leker med dem så kan man påvisa hur barn utvecklas i leken. Genom att leka med 1,5 åringarna så startar en kommunikation och ett socialt samspel mellan pedagogen och barnet. Detta i sin tur leder till en utveckling och lärande i sinom tid. Enligt Knutsdotter Olofsson (i Folkman & Svedin, 2003) är det dialogen i de tidiga interaktionerna som medför budskapet om att detta är på lek och barn här lär sig leksignaler (s. 101). Vi anser också att man genom lek och kommunikation kan visa på barns utveckling men även hur de utvecklas genom det sociala samspelet. I enighet med det sociokulturella perspektivet utforskar och upptäcker barn sin omvärld i interaktionen med andra människor. I interaktionen med andra utforskar och upptäcker sin omvärld (Imsen, 2006, s. 183).

Två av de åtta respondenterna tog upp två förutsättningar som är av betydelse för att leken ska kunna utvecklas och pågå ostört. Kerstin pratade om deras arbete med att skapa rum-i-rummet för att utforma platser där barnen slipper bli störda under pågående lek, då atmosfären på avdelningen tidigare hade varit väldigt stökig. Hon menar att man genom att använda sig av den här tekniken kan låta leken fortgå utan att den behöver bli avbruten av barn och pedagoger som rör sig runt omkring eller verksamhetens övriga dagliga rutiner. Marianne ansåg att man ser lite för lätt på lekens betydelse och önskar att de kunde anpassa verksamheten mer utefter barnens lek. I förskolan finns det rutiner och tider som måste följas som ibland är svåra att flytta på (Knutsdotter Olofsson, 2009, s. 87). Kerstin talade om att hon och hennes kollegor hade försökt hitta en bra balans mellan leken och avdelningens rutiner genom att servera mellanmålet i leken. Genom att uppmuntra barnen till att leka vidare kan stress undvikas och leken kan fortskrida relativt ostört. Alla rutiner går dock inte att flytta på utan det är pedagogerna som avgör när det är lämpligt att bryta för andra aktiviteter (Knutsdotter Olofsson, 2009 s. 87).

Miljön, som vi anser är ett centralt begrepp och som har en stor betydelse för lek och lärande, gick ganska obemärkt förbi i de intervjusvar vi fick. Endast en av de åtta respondenterna tog upp den fysiska miljön som en betydande del i den pedagogiska verksamheten. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) menar att den pedagogiska miljön ska stimulera och utmana lärandet, det är därför särskilt viktigt att miljön är uppbyggt på ett sådant sätt att den underlättar lärandet för barnet. Ordet miljöer syftar inte enbart på de lokaler man vistas i och materialet man har att tillgå utan även på samspelet mellan barn och vuxna. Att i den pedagogiska verksamheten kunna erbjuda en trygg atmosfär är minst lika viktigt som att kunna tillhandahålla utrymme för lek och lärande. Det ligger på pedagogernas ansvar att skapa miljöer för lustfyllt lärande med plats för spontanitet och kreativitet utifrån de förutsättningar man har (s. 89). Anledningen till att inte fler pedagoger tog upp miljön under intervjuerna kan bero på att de övriga frågorna fokuserade mycket på lek och lärande som begrepp och att det tog fokus från att se det i ett större sammanhang.

Det är inte alltid så populärt bland pedagoger att barnen drar runt leksaker mellan olika rum och "stökar ner". Leken begränsas istället ofta till en speciell yta. På många förskolor finns det ofta speciella rum för olika aktiviteter. Materialet som finns i de olika rummen kan i många fall förutbestämma vad det är för specifik aktivitet som ska ske just här. Vygotskij (1995) menar att barnen i sin lek låter föremål förvandlas till andra objekt (s. 15). Vi funderar på om man genom att släppa på tyglarna, och låta barnen förflytta material mellan olika rum, låter barnen få utlopp för sin kreativitet och ger leken möjlighet att utvecklas? Exempelvis så kan böckerna som finns i vilorummet ställas upp på matbordet och bli ett bibliotek.

10. Sammanfattning

Då vi alla tre någon gång har hört föräldrar säga ”Har du bara lekt idag?” väcktes vårt intresse för att ta reda på vad barn lär och utvecklar genom leken. Med utgångspunkt från dessa föräldrars tankar om barns lek ville vi undersöka och synliggöra lekens betydelse för barns utveckling och lärande ur pedagogernas perspektiv. Som yrkesverksam pedagog är det viktigt att kunna föra fram lekens positiva inverkan på barns kognitiva och sociala förmågor. Det är också viktigt att kunna förklara hur verksamheten är uppbyggd och varför man gör som man gör. Vi kan utifrån denna studie dra slutsatsen att pedagogernas förhållningssätt till lek är att den främjar barns utveckling och lärande inom många områden. Leken ses som en viktig del i verksamheten, både den spontana och den styrda leken. Pedagogerna strävar efter att utgå ifrån barnens perspektiv för att fånga deras intresse för olika fenomen och på ett lekfullt sätt främja lärandet. Med stöd ur litteraturen kan vi på ett positivt sätt styrka pedagogernas resonemang och våra egna tankar om barns utveckling och lärande genom leken. Vi kan även dra slutsatsen att det emellanåt kan finnas svårigheter med att inte avbryta leken för de dagliga rutinerna. Men oavsett hur svårt det kan vara försöker pedagogerna ge utrymme för leken utifrån verksamhetens förutsättningar. Med hjälp av det sociokulturella perspektivet och utvecklingspedagogiken kan vi göra en tydlig koppling till empirin. Samspel och kommunikation är nyckelbegrepp som återkommer och går som en röd tråd genom hela arbetet. Avslutningsvis kan vi se att pedagogernas förhållningssätt och engagemang i leken är av stor vikt för barns utveckling och lärande. Genom att påvisa tolkningsmöjligheterna i leken bjuder man in barnen till en magisk och förtrollande värld.

11. Fortsatt forskning

Inom vårt valda ämne finns det rätt mycket att forska vidare på. Under arbetets gång har vi fört många intressanta diskussioner om lekens betydelse för utveckling och lärande. Något som hade varit intressant att veta mer om är hur pedagoger använder sig av leken som ett verktyg för utveckling och lärande. När vi ställde den frågan under respondentintervjuerna fick vi inte så uttömmande svar som vi hade hoppats på. Vi hade sett det som ett bra tillfälle att få tips på hur vi själva kan använda oss av leken när vi blir yrkesverksamma. Detta kanske hade blivit tydligare för oss om vi även hade valt att använda oss av observationer som ett komplement till respondentintervjuerna då man därigenom hade kunnat få mer tydliga och konkreta exempel.

Det hade också varit intressant att se om och hur man kan arbeta med leken som terapi vid till exempel sorgearbete eller traumatiska händelser. Hur bemöter man ett barn, i verksamheten, som har varit med om något sådant och vilka metoder kan man använda sig av för att hjälpa dem att bearbeta dessa händelser? För att ta reda på detta hade man kunnat intervjua förskollärare om deras arbetssätt men också barnpsykologer som är utbildade i just detta ämne.

Man skulle också kunna jämföra förskolor med olika pedagogiska utgångspunkter, exempelvis Waldorf, Reggio Emilia och Montessori, för att se vad de har för syn på lekens betydelse för utveckling och lärande. Genom intervjuer och observationer kan man ta reda på vad som är likt och vad som skiljer sig dem emellan och vilka arbetssätt de använder sig av. Detta för att få olika infallsvinklar och kunna ta vara på de saker man tycker är bra och intressanta.

12. Didaktiska implikationer

Genom studien ”Har du bara lekt idag?” vill vi föra fram lekens positiva inverkan på barns kognitiva och sociala förmågor. Som yrkesverksam pedagog är det viktigt att kunna förklara hur verksamheten är uppbyggd och varför man gör som man gör. Många av de pedagogiska uppgifter förskollärarna har ligger på andra plan, som man som utomstående till en början inte ser. Vi vill visa på professionaliteten i läraryrket och att det finns en pedagogisk tanke bakom allt det som införs och används i verksamheten. I läroplanen betonas att lek och lärande går hand i hand och det är både pedagogernas och arbetslagets ansvar att stödja de barn som behöver stöd i sin utveckling och främja en god miljö för lek och lärande (Skolverket, 2010, s.11). Leken kan användas på olika sätt, den kan vara både spontan och styrd. Genom att ha en medvetenhet om lekens betydelse kan man använda sig av ett arbetssätt som stimulerar barns kreativa förmåga, där leken möjliggör att barnen får bearbeta sina upplevelser. Möjligheten ger individen en större chans att uppfatta och förstå sin omvärld. När barn uppmuntras att bearbeta sina upplevelser möjliggörs en ny kunskapsdomän där de kan erövra ny kompetens utifrån deras egna förutsättningar. Genom att använda sig av utvecklingspedagogiken utgår man från barns perspektiv och skapar ett intresse för ett visst fenomen och på ett lekfullt sätt främjar ett lärande. Det är av stor vikt att vara engagerad och väl insatt i det förhållningssätt man anser sig ha och förmedlar i förskolan för att kunna förena barns intentioner med samhällsuppdraget.

13. Referenslista

- Brodin, Jane & Lindstrand, Peg. (2008). Alla kan vara med i en tillåtande lekmiljö. I Sandberg, Anette. (Red). (2008). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Davidsson, Birgitta. (2008). Skolans olika rum och platser sett ur ett barns perspektiv. I Sandberg, Anette. (Red). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Doverborg, Elisabeth & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2000). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber.
- Dysthe, Olga & Igland, Mari-Ann. (2003). Vygotskij och sociokulturell teori. I Dysthe, Olga. (Red) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. (2012). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Folkman, Marie-Louise & Svedin, Eva. (2003). *Barn som inte leker: Från ensamhet till social lek*. Stockholm: Runa förlag.
- Imsen, Gun. (2006). *Elevers värld. Introduktion till pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Jagtöien, Greta Langlo, Hansen, Kolbjörn. & Annerstedt Clas. (2000). *Motorik, lek och lärande*. Göteborg: Multicare Förlag AB.
- Jensen, Mikael. (2013). *Lekteorier*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Jensen, Mikael. (2009). Transfer: en nödvändighet för låtsaslek? I Jensen, Mikael & Harvard, Åsa (Red). *Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2007). ”Att lära är nästa som att leka”. *Lek och lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta. (2003). *I Lekens värld*. Stockholm: Liber.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta. (2009). Vad lär barn när de leker? I Jensen, Mikael & Harvard, Åsa (Red). *Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj. (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja. (2006). *Lärandets grogrund – perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.

Stukát, Staffan. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, Roger. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Vygotskij, Lev. S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Welén, Therese. (2009). Historiska perspektiv på lek. I Jensen, Mikael & Harvard, Åsa (Red). *Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.

Öhman, Margareta. (2003). *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber.

Elektroniska referenser

Nationalencyklopedin. (2014). [2014-04-09] <http://www.ne.se/strategi>

Skolverket. (2010). *Läroplanen för förskola, Lpfö 98 rev 2010*. Stockholm: Fritzes.
<http://www.skolverket.se/>

Vetenskapsrådet. (2014). *Forskningsetiska principer*. [2014-04-02].
<http://www.vr.se/etik/publikationerochriktlinjer.4.45a6e939122880e7d8e80001820.html>

Bilaga 1

Intervjuguide

1. Hur många år har du arbetat inom förskolan?
2. Hur gamla är barnen på din avdelning?
3. Vad innebär begreppet *lek* för dig?
4. Vad innebär begreppet utveckling för dig?
5. Vad innebär begreppet lärande för dig?
6. Vad anser du att leken har för betydelse för barnen i förskolan?
7. Hur använder du dig av leken i verksamheten?
8. Hur ser du på din roll som pedagog i barnens lek?

Tack för din medverkan.